

SZAKDOLGOZAT

Pechtol Éva

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Gyermek kultúra MA

Élménypedagógiai módszerek felhasználása a környezeti nevelésben
Ökológiai fókuszú foglalkozások a Pákozdi Pagonyban

Belső konzulens: dr. Nagyné Mandl Erika PhD
egyetemi docens

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Készítette: Pechtol Éva
BMRIPG
levelező tagozat

Kaposvár
2024

Tartalom

1.	BEVEZETÉS.....	3
1.1.	Bevezetés.....	3
1.2.	Célkitűzés.....	4
1.3.	Hipotézis.....	4
2.	INTEGRÁLT ÖKOLÓGIA.....	5
2.1.	Környezetpedagógia.....	8
2.2.	Természetpedagógia.....	10
2.3.	Környezettudatos attitűd.....	11
2.4.	Fenntarthatósági szemlélet.....	12
3.	ÖKOLÓGIAI SZEMLÉLETŰ ÉLMÉNYPEDAGÓGIA.....	15
3.1.	Jelentése.....	17
3.2.	Célja.....	18
3.3.	Módszerei.....	20
3.4.	Szerepe a pedagógiai folyamatokban.....	21
3.5.	Szerepe a (szociális) kompetenciafejlesztésben.....	22
3.6.	Hogyan segíti a gyermekek fejlődését.....	24
3.7.	Szakaszai.....	26
3.8.	Szereplői.....	30
4.	ÖKOLÓGIAI FELFEDEZÉS ÉS ÉLMÉNYSZERZÉS.....	33
4.1.	Kirándulás a Pákozdi Pagonyba.....	33
4.2.	Az erdei felfedező kirándulás feldolgozása.....	42
5.	ÖSSZEGZÉS.....	55
6.	IRODALOMJEGYZÉK.....	56
7.	ÁBRAJEGYZÉK.....	60

1. BEVEZETÉS

1.1. Bevezetés

Az egyetemi alapképzésemben volt lehetőségem megismerkedni a projekt módszer holisztikus szemléletével, amelyet szívesen és gyakran alkalmazok a saját oktató-nevelő munkámban is. Ezt egészítette ki az élménypedagógia, amely még koncentráltabban igyekszik a tanulás és tanítás folyamatába beavatkozni. Valódi, gyakorlatban megtapasztalható élményeken keresztül integrálja az ismereteket, tudást a gyermekekbe. Mindennapi gyakorlatomban szerepel, hogy a gyermekek minél több időt töltsenek velem a szabad levegőn azzal a céllal, hogy már nagyon korán magukba szívhassák az erdő, a növények, az állatok és minden élő-élettelen szeretetét és az irántuk érzett tiszteletet. Kiemelten fontosnak tartom, hogy ne csak szavakban, hanem valódi tettekben is utolérhető legyen a környezettudatos magatartás annak minden elemével a megismeréstől a cselekedetekbe való beágyazottságig. Ez lehet az alapja egy olyan fenntartható jövőben való gondolkodásmódnak, amelyben a kölcsönösség, az empátia és a mértéktartó életmód vannak a középpontban.

Ehhez arra van szükség, hogy intézményen kívüli színtereket is gyakran látogassunk, lehetőség szerint a saját környezetünkben lévőket előrébb sorolva, mert amivel mindennap találkozunk a gyermek, az lesz rá a legnagyobb hatással. Erről kell a legszélesebb tudással rendelkeznie és ezeket az ismereteket lehet növelni újabb, távolabbi célok elérésével.

Mivel az Óvodai nevelés országos alapprogramjában is szerepel az óvodás gyermek természettudományos szemléletének megalapozása „A külső világ tevékeny megismerése” elnevezésű tevékenységformában, ezért a bennünket körülvevő világ szerves és szervesetlen változatos sokaságát olyan élményeken, tapasztalásokon keresztül érdemes és eredményes a gyermekekhez eljuttatni, ahol a rácsodálkozás élménye párosul a tapasztalati úton való tanulással.

A különféle reformpedagógiai módszerek segítségével hívásával a komplex személyiségfejlesztés jegyében már az óvodai évek alatt megérthetik a gyermekek, hogy a bioszféra nem önmagában áll, hanem az ökológiai folyamatok teszik teljessé. Ennek a rendszernek a részesei ők is, sőt arra nagy hatást gyakorló tagjai.

1.2.Célkitűzés

A dolgozatom célja, hogy az elméleti háttér áttekintését követően egy saját jó gyakorlaton keresztül bemutassam, a jó és szerethető élmények ráirányíthatják a gyermekek érdeklődését azokra a folyamatokra, amelyek az ökoszisztémában körülveszik őket. A különféle egyéni és kollektív foglalkozások, tevékenységek által elmélyültebb tudást kaphatnak a természeti és környezeti jelenségekről. A gyermekekkel együtt játszva arra törekszem, hogy fejlesszem az érzékelésüket és a természet iránti fogékonyságukat.

A környezeti vonatkozás jellegéből adódóan a gyakorlatom igényli a változatos, sokszínű, a témát több oldalról megközelítő oktatási módszereket. Fontos szempont az élményszerűség, a játékoság és a multiszenzorialitás biztosítása. Megfelelő motivációs bázisként egy mese lesz a kiinduló pontunk, amelynek kiválasztásánál figyelembe vettem az életkori sajátosságokat, illetve a természettel kapcsolatos erkölcsi szituációk átélhetőségének lehetőségeit.

Jó gyakorlatként egy kirándulást mutatok be a Pákozdi Pagonyba (lévén A Velencei-tó melletti óvodában dolgozom), ahol növényekkel és állatokkal ismerkedhetnek a gyermekek játékos feladatokkal kísérve. Céлом az új ismeretek minél mélyebb internalizálása és a már meglévő tudás felszínre hozása, kiegészítése új elemekkel gazdagítva. Szem előtt tartom az egyéni-és életkori sajátosságokat és ezeknek megfelelően állítom össze az elméleti és gyakorlati anyagot:

„- lakóhelyi környezet megismerése során tanítsa meg a tanulókat elemi fokon tájékozódni a térben és időben

- kiemelt cél az óvatosságra intés, az élet- és környezetkímélés

-a veszélyhelyzetek megelőzését szolgáló magatartásformák kialakítása

-élő és élettelen környezet iránti felelősségérzet fejlesztése, a környezeti harmónia létrejöttéhez és fenntartásához szükséges magatartás és életvitel alakulásának segítése”¹

1.3.Hipotézis

A gyerekek pozitív környezeti attitűdváltozása egyenes arányban áll a természetismereti és természetvédelmi tudásuk gyarapodásával, így a hosszútávú hasznosítása tetten érhető lesz később a társadalomban is. A magatartásformáláshoz, a fenntartható szemléletmód kialakításához olyan módszertani tervezést szükséges alkalmazni, mely figyelembe veszi és

¹ Dr. Lakotár Katalin Ph.D: Módszertan az Osztálykirándulások szervezése című tárgyhoz. Készült a Győr-Moson-Sopron megyei Pedagógiai Intézet együttműködésével. 36p. <https://adoc.pub/modszertan-az-osztalykirandulasok-szervezese-c-targyhoz-dr-l.html> [2023.05.26.]

épít a már meglévő ismeretekre, tudásra, öntevékenységre buzdít, de nem hagyja figyelmen kívül a konstruktivista tanuláselmélet nélkülözhetetlen fejlesztő erejét, mely az együttműködésen, kooperáción alapul. További lényeges szempont a gyermekek kritikai gondolkodását, környezet iránti érzékenységét fejleszteni, amelyhez legegyszerűbben a közvetlen érzékszervi tapasztalatszerzésen keresztül juttathatjuk el őket. Az arborétumban tett kirándulást követően játékos foglalkozásokon keresztül próbálom mérni és az eredményeket összegezve bizonyítani, hogy az ökológiai alapú környezeti nevelés hosszantartó, pozitív hatással bír az óvodás korú gyermekek személyiségfejlődésére.

2. INTEGRÁLT ÖKOLÓGIA

Nem lehet különválasztani a dr. Lükő István szerint csak öko-filozófiai „Szentháromság”-nak² nevezett triumvirátust, mely jelesül az ökológiát, a természetet és a környezetet foglalja magába. Összetartozóak, hiszen ha rendszerként tekintünk a világunkra, akkor ezek összekapcsolódása révén működhetünk csak. Ez a rendszerszemlélet vezet oda is, hogy a matematikai tartalmak is szorosan megjelennek a környezetiak mellett, hiszen minden esetben a rész-egész viszonya kerül terítékre. Az óvodás gyermekek életkorához igazítva, a kisebb egységektől haladunk a nagyobbak felé, hogy könnyebb legyen számukra a megértés. A középponttól távolodva, a fókusz egyre inkább növelve tudunk minél több információt átadni nekik.

A Ken Wilber által megalkotott „integrál szemlélet egyszerre kelet és nyugat szintézise, tudomány és spiritualitás (vallás és misztika) szintézise, test és elme szintézise, egyén és társadalom szintézise. Az ember lelki és szellemi ismeretei mellett kitér az evolúció, a társadalom, a kultúra és az ökológia kérdéseire. Integrálja az ősi évezredek bölcséleti tudást a modern tudomány ismereteivel.”³ Ebből az aspektusból szemlélve pedagógusként egy folyamatosan változó, kifelé figyelő, a fejlődést szakadatlanul szem előtt tartó átmenetben dolgozunk, mely hidat próbál képezni a már meglévő, tradicionálisnak tekinthető elméletek és az újonnan kialakuló, innovatív módszerek között. Olyan kompetenciákat fejlesztő tudásra van ma szükség, amely kritikai gondolkodásra sarkallja már a fiatalabb generációt is. Az összefüggés keresés, az ok-okozati korreláció feltárása, az alternatívák kutatása mind olyan

² dr. Lükő István: Környezetpedagógia. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó. 2003. 13.old.

³ Gánti Bence: Az integrál szemlélet lényege >URL:

<https://www.integralakademia.hu/rolunk/az-integral-szemlelet-lenyege/az-integral-szemleletrol-roviden>
[2023.07.25.]

tevékenység, amelyet már a kisgyermekkel is meg lehet kezdeni a tapasztalati tanulási folyamatokon keresztül.

James Lovelock Gaia elmélete szerint a Földre, mint összefüggő, élő organizmusra kell tekintenünk. „A földi élet és az atmoszféra között kölcsönhatások működnek, amelyek révén a bioszférában egyfajta önszabályozás működik, ez teszi lehetővé, hogy az élőlények megfelelő optimális környezeti feltételek mellett hosszú ideig stabilan fennmaradjanak.”⁴ Ez a gondolkodásmód nagyfokú empátiát feltételez. Figyelemmel kell lennem a körülöttem zajló folyamatokra és amennyiben így teszek, akkor kialakíthatóvá válik egy egyensúlyi kapcsolat az én és a közösség viszonylatában. Ha az egyéneknek fontos lesz a környezetükre vigyázni, akkor a közösségnek is az lesz. „Egy létező (jó)léte a többi létező (jó)létén alapul. Egy ember (jó)léte a többi – emberi és nem-emberi – létező közösségének (jó)létén alapul. A létezők ilyen komplex kölcsönhatás-rendszerének változó, de fenntartható eredménye az ökológiai egyensúly. Ennek alapelvei a létezők kölcsönös alkalmazkodása, az újdonság megjelenése, a változások kiegyensúlyozódása, hosszú távon a fenntarthatóság.”⁵ Ez a szerepformáló attitűd ha ideje korán beszivárog a gyermekek gondolkodásába, akkor vele párhuzamosan futó pedagógiai módszerekkel olyan felelősség tudatot ébreszthetünk bennünk, ami a fenntartható gondolkodás megalapozásában döntő fontosságú lehet.

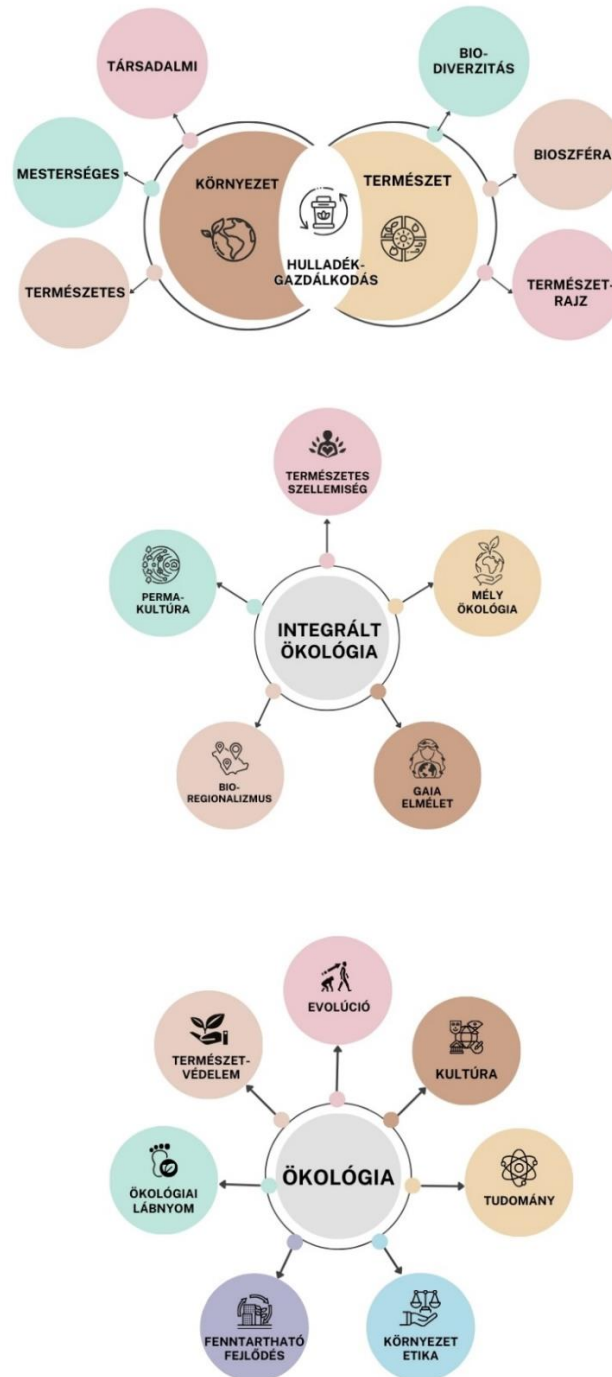
A dolgozatom gerincét is azokra a tapasztalataimra alapozom, miszerint az óvodáskorú gyermekek egyre nagyobb távolságra kerülnek a természettől. Nincsenek igazán kapcsolatban vele, mellette élnek csupán. Ismereteiket nem közvetlen tapasztalatszerzés útján szerzik, hanem különféle médiumokon keresztül. Pedig az óvodás korosztályú gyermekek fogékonyságát nagyon jól lehetne használni arra, hogy megalapozzuk pozitív viszonyukat a természethez és az abban, körforgásban jelenlévő élő és élettelen folyamatokhoz. Gyakran tapasztalom, hogy a természettől való eltávolodásunk már csak azt teszi lehetővé, hogy külső szemlélői legyünk ezeknek a folyamatoknak, ahelyett, hogy a megfelelően kiválasztott pedagógiai módszerekkel minél közelebb hoznánk a gyermekek számára az ökológiai rendszereket és az egészséges, mértéktartó, a fenntarthatóságot megcélzó életmódra való törekvést. A természetpedagógia óvodai vonatkozású égető kihívása, megláttatni és megértetni azt a sokféleséget, ami körülvesz bennünket.

⁴ dr. Héjjas István: Az élet megóvása és a környezetvédelem. Nagykanizsa. Czupi Kiadó. 2013. 20.old.

⁵ Karsai Gábor: Filozófia és ökológia

>URL:<http://www.okotaj.hu/szamok/31-32/ot31-09.htm> [2023.07.31.]

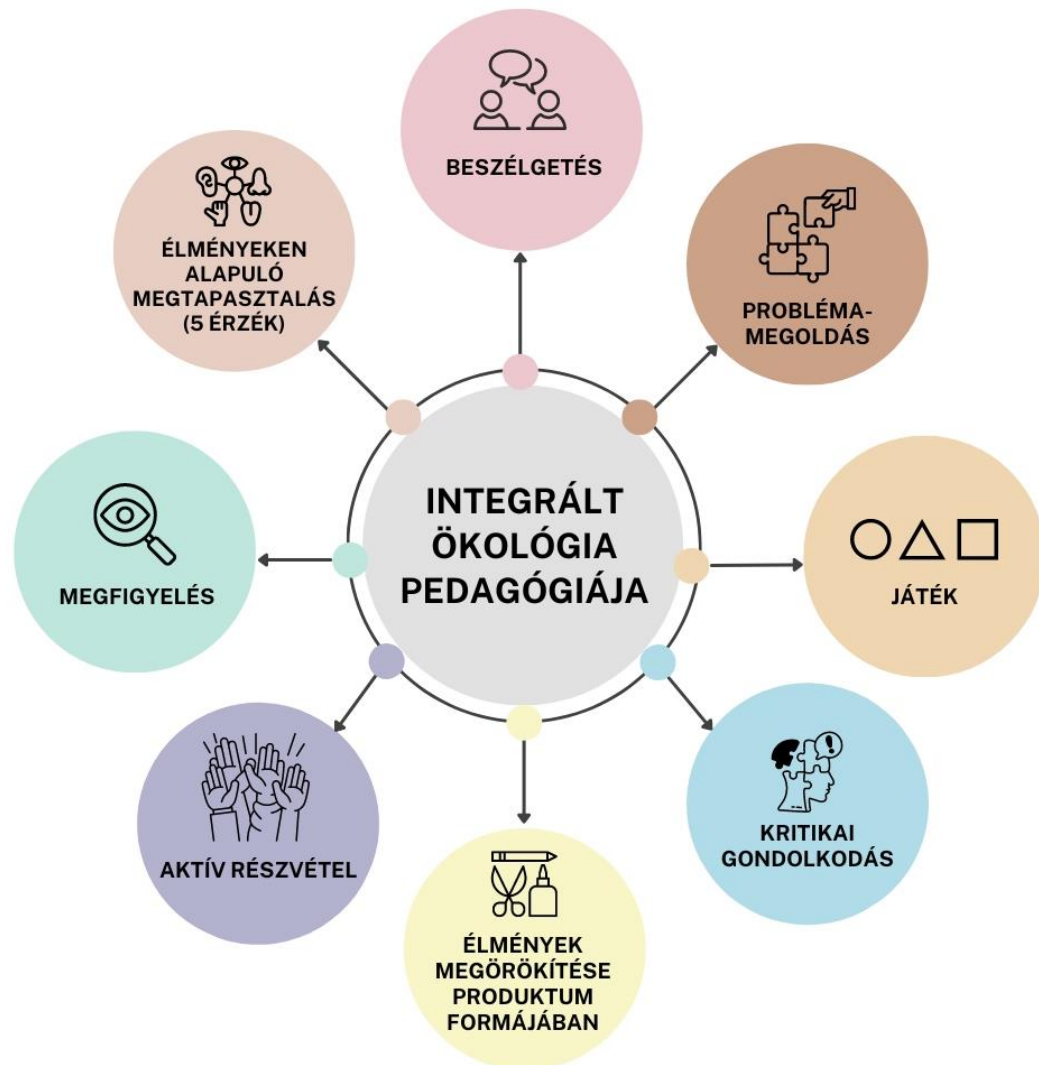
A következő fogalomtérképen összegyűjtöttem azokat a meghatározásokat, amelyek a három fő alkotó: a természet, a környezet és az ökológia együttesének működéséhez hozzájárulnak:

1. ábra: Természet, környezet és ökológia együttese⁶

⁶ Satish Kumar: Az ökológia elemei. A cikk a Prakriti Indiai Nemzetközi Központban tartott szeminárium előadásán alapul (New Delhi, 1993 január). A RESURGENCE 160. számából válogatta és fordította Faludi Erika >URL: <https://bocs.hu/3part/kumar-17.htm> [2023.07.31.]

A integrált szemléletű ökológiához tartozó pedagógiával szemben támasztott módszertani elvárások pedig ezen a térképen láthatóak:

2. ábra: Integrált szemléletű ökológia pedagógiája

2.1. Környezetpedagógia

Környezeti nevelésre szervezett keretek között legelőször az óvodában kerül sor. Alapvető céljaink a szokások és szabályok kialakítása, amelyek a csoportszoba falain belül és kívül is érvényesek a gyermekekre. Pedagógiai elvárásunk ennek megfelelően az, hogy a gyermekek figyelmét az élő és élettelen környezet (a növények és állatok védelme, kulturált környezetre való igény felébresztése stb.) megőrzésére és megóvására irányítsuk. Ahhoz, hogy ezt a célunkat sikeresen elérjük, arra van szükség, hogy a gyermekeket megismertessük és megszeretessük a környezet szerves és szervetlen elemeivel. Alapvető módszerünk a

megfigyelés, melyet mi magunk is alkalmazunk a gyermekkel szemben, de nekik is ezt tanítjuk egyéni és életkori sajátosságaikat figyelembe véve és természetesen játékos körülmények között.

Az igazán jó környezeti nevelés azonban túlmutat ezeken a tartalmakon, mert arra ösztönzi a gyermekeket, hogy önmagukra is figyeljenek és lehetőségeikhez mérten egészséges életmódot folytassanak felnőve. Az egészséges életre irányuló törekvéseinkkel (testmozgás igénye, egészséges étkezés, a test és a lélek harmóniája) arra tanítjuk őket, hogy ha saját magukról képesek lesznek megfelelően gondoskodni, akkor a környezetüknek sem akarnak ártani, sőt vigyázni fognak rá. Apró lépésekben lehet haladni ezen az úton, viszont ezek az apró lépések hosszú távú és hasznos eredményekkel járhatnak.

A környezetvédő eszmeiséget a legegyszerűbben példamutatással tanulhatják meg. Abban az esetben, ha a gyermekek a mindennapok során értékes tapasztalatokkal és hiteles elköteleződéssel találkoznak, akkor ez a meghatározó minta elkíséri őket az életük végéig. Ez a pedagógiai folyamat a személyiségjegyek gazdagodását vonja maga után és az életmódjuk részévé válik. Jelenleg egy komoly szemléletformálás zajlik a világban, ami a következő generációk esetében már alapállás lehet.

A Magyar Állami Környezetvédelem Hivatalos Honlapján egy ideális összefoglaló olvasható arról, hogy mi is pontosan a környezeti nevelés? „A környezeti nevelés nem más, mint környezeti kultúrára nevelés.... A környezeti nevelés hivatott biztosítani a környezet megvédéséhez szükséges tudást, készséget, értékrendszert és elkötelezettséget, mindez jóval több, mint egyszerű környezetvédelem. A környezeti nevelés célja továbbá, hogy kialakítson az emberekben és a társadalom egészében egy új, az eddigitől lényegesen eltérő, környezettel kapcsolatos viselkedésmintát....”(Horváth Dániel: Környezeti nevelés lehetőségek (Új Pedagógiai Szemle 2006. május)(.....) olyan erős kapocs alakulhat ki az ember és a természet között, amely alapjaiban változtatja meg a természeti környezethez való hozzáállást. Ehhez a szemléletváltáshoz a kisgyermekkori alapozás, az óvodai nevelés szilárd alapokat adhat, amelyekre tovább építhetők az általános és középiskolákra kiterjesztett környezeti nevelési programok is.⁷

Dr. Vízny Istvánné az OPI tudományos munkatársaként már az 1970-es években arra hívta fel a figyelmet, hogy az ilyen nagyléptékű szemléletformálás nem egyszerű feladat, mert „a közoktatásnak óriási a jelentősége s egyszersmind a felelőssége....A környezet- és

⁷ Magyar Állami Környezetvédelem Hivatalos Honlapja URL: <https://kornyeztvedelem.hu/kornyezteti-neveles-szemleletformalas> [2023.08.01.]

természetvédelmi nevelés célja tehát (...) a szemlélet, a magatartásformálás.”⁸ Ennek a pedagógiaiszemléletnek a tartalmi összefoglalója látható a következő táblázatban:

Ö	<u>Szemlélet</u>		<u>Magatartásban</u>
S	- érzelmek	tükröződik	- szokások
S	- érzékenység a környezet és a természetvédelem problémái iránt		- viselkedési formák
Z	- ismeretek, amelyekben a belátás, a meggyőződés alapul		- cselekvések
E	- világnézet		
T	- értékszemlélet		
E			
V			
Ö			
I			

3.ábra: Környezet-és természetvédelmi nevelés pedagógiája⁹

2.2. Természetpedagógia

Az előző fejezetben tisztáztuk a környezeti nevelés jelentőségét, amely rámutatott arra a tényre, hogy a biológiai egyensúly fenntartása nem egyszerűen létkérdés és kötelesség, hanem mindenki számára felelősség is. Ahhoz, hogy ez evidencia legyen egy társadalomban, arra van szükség, hogy az ökológiai összefüggésekkel is tisztában legyen a fiatalabb generáció is és a szemléletük következetes formálása már nagyon korán kezdetét vehesse. Tisztán kell látni azzal kapcsolatban is, hogy mi szorul védelemre. Egy szóba tömörítve mondhatnánk, hogy minden. Minden, tehát az, ami körülvesz bennünket a földi létünk során. A természetpedagógiában már nemcsak a környezeti elemekre figyelünk (természetes, mesterséges, társadalmi), hanem a természeti értékekre, az ember nélküli élővilágra is. Összefoglalóan a bioszféránk (föld, levegő, víz, élővilág, táj és települési környezet) szorul védelemre, regenerációra és rehabilitálásra. „Így kap értelmet a MIÉRT. Csakis egy magasabb színvonalon integrált tudású, környezetvédő

⁸ dr. Víz Istvánné A környezetvédelmi nevelés lehetőségei napjainkban In: Szerk. dr. Víz Istvánné, dr. Balogh Márton: A környezet- és természetvédelmi nevelés tartalmi alapjai és pedagógiai módszerei. Bp.: Országos Pedagógiai Intézet, 1983. 107. old.

⁹ dr. Víz Istvánné A környezetvédelmi nevelés lehetőségei napjainkban In: Szerk. dr. Víz Istvánné, dr. Balogh Márton: A környezet- és természetvédelmi nevelés tartalmi alapjai és pedagógiai módszerei. Bp.: Országos Pedagógiai Intézet, 1983. 107. old.

szemléletű nemzedék képes megőrizni a biológiai egyensúlyt, a Föld értékeinek maradandóságát.”¹⁰

A természeti nevelés arra törekszik, hogy a környezeti ismereteken túl olyan kötődést is kiváltson a gyermekekben, amely fejlettebb értékítéletet, közösségi érzést és morálisan szabályozottabb szemléletmódot feltételez. Ez az idea megteremtheti az egész életen át tartó tanulási vágyat, amely „eredményeképpen az egyén olyan rendszerszemlélettel rendelkezik, mely biztosítja a gazdasági, társadalompolitikai, ökológiai jelenségek kölcsönhatásának felismerését.”¹¹ Nem szabad elfelejtenünk, hogy az ember és az őt körülvevő környezete egy egységet alkot, még ha tagoltat is, de egy rendszerről beszélünk, ezért a környezeti és természeti nevelésünknek mindig ökológiai alapúnak kell lennie. Célom az, hogy a gyermekek észre vegyék, a horizontjuk sokkal messzebb ér, mint, ahogy addig képzeltek és minden tettük nyomot hagy a világban. Az életkorukhoz igazítva a megfelelő pedagógiai érzékenységgel szükséges a teljes személyiségükre hatni, ahogy ezt az ONOAP is elvárásaként megfogalmazza felénk. Közvetlen példamutatásunk a leghathatósabb módszer, amelyre oktató-nevelő munkánkban számtalan direkt és indirekt módot találhatunk.

A természetpedagógiának a legfőbb célja, olyan gyermekek nevelése, akik megértik, hogy az ember része az ökológiai körforgásnak. Ismerik, szeretik a környezet és a természet értékeit. Védik azokat és a fenntartható szemlélet elkötelezett képviselőivé válnak.

2.3. Környezettudatos attitűd

Környezeti attitűdről és egyáltalán annak fejlesztéséről beszélni elég körülményes lenne olyan innovatív pedagógiai módszerek nélkül, mint az élménypedagógia. Ha jól alkalmazzuk a tevékenységeket, biztosítunk élményeket és elegendő megmutatkozási lehetőséget a gyermekeknek, akkor nemcsak a produktumokban lesz mérhető a változás, hanem a tettekben is. A példamutatás és a közösség ereje az ilyen magatartásformáló, jövőbe mutató elképzeléseknél elengedhetetlen. Akkor járok jó példával elől, ha az a fiatalabbak számára is követhető mind tempójában, mind eszmeiségében. Akkor tudok követni valamit, ha ismerem és értem azt. Ha megérettem, akkor a magamévá tudom tenni. Ahogy a család, úgy az óvoda is egy szocializációs színtér, ahol nem csupán az utánpótlás az elvárt viselkedés forma. A modellkövetés utáni azonosulás legmagasabb szintje az interiorizáció, mert itt már a viselkedésforma függetlenedik a modelltől és beépül a személyiségbe. „A környezeti nevelés

¹⁰ Mikusné dr. Nádai Magda: Barátunk az erdő. Bp.: Mezőgazdasági Kiadó, 1983. 16. old.

¹¹ Kovátsné Németh Mária: Iskolafejlesztés a 20. században. Pécs.: Comenius Kft, 2007. 228. old.

alapvetően nem ismeretek átadása, hanem beállítódások, attitűdök, érzelmi viszonyulások alakítása (Lehoczky, 1998). (...) A viselkedés és az attitűdök közötti kapcsolat meghatározó, két fontos ok miatt. Egyrészt bizonyos körülmények között a cselekedeteink megváltoztathatják az attitűdjeinket. (Például, ha elkülönítve gyűjtünk hulladékot, az segíthet a környezet- és természetvédelemmel kapcsolatos attitűdjeink megváltozásában, különösen akkor, ha ezt nem egyedül, hanem társakkal, kortársakkal, vagy számunkra más fontos személyekkel együtt végezzük.) A második ok, hogy az attitűdök és a viselkedés jószólható kapcsolatban állnak egymással, az attitűdök befolyásolják a cselekvést (sok gyermek csatlakozik az iskolai papírgyűjtéshez, ha azt látják, azt mások is eredménnyel teszik) (Molnár, 2009).¹²

A környezeti nevelés itthon és külföldön egyaránt jelentőssé vált és egyre több olyan megmozdulással (Állatok világnapja, Föld napja, Madarak és fák napja stb.) találkozunk intézményi szinten is, amely alkalmas a gyermekek értékrendjének és személyiségének formálására. Olyan magas szintű készségek és képességek fejlesztése is megvalósulhat a folyamat közben, mint: kritikai gondolkodás, kreatív gondolkodás és problémamegoldás. Ezek a fejlesztések nemcsak az ökológia területén lesznek a gyermekek hasznára, hanem a mindennapi életükben is sokkal gyakorlatiasabbá és empátikusabbá válnak.

Az óvodás korosztály számára még nincsenek tantárgyak, amelyek alá becsúfolhatóak lennének a különböző környezettel vagy természettel foglalkozó ismeretek, helyette környezeti nevelés van. A frontális oktatással szemben a közvetlen tapasztalatszerzés és az érzelmi ráhatás teszi fogékonyá a gyermekeket a környezetük szépségeire és értékeire. Ha biztosítjuk számukra a rácsodálkozás és megértés lehetőségét, akkor törekvéseink nem lesznek hiábavalóak a széles körű környezettudatos attitűd kialakításában, amely magában foglalja az érzékenységet, az értékítéletet és a felelősségtudatot.

2.4. Fenntarthatósági szemlélet

A fenntartható fejlődés és a fenntarthatóság fogalma sokszor előkerül manapság. „Megkülönböztethetjük a fenntarthatóságot és fenntartható fejlődést. Az előbbi maga a cél, az utóbbi pedig a folyamat, melynek során elérjük azt (Kerekes 2006).¹³ A sajtóban előszeretettel

¹² Major Lenke: A környezeti nevelés szerepe a környezettudatos magatartás formálásában. Iskolakultúra 2012/9 URL:

<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21308/21098> [2023.08.04.] 72. old.

¹³ Imreh-Tóth Mónika: Fogyasztás és fenntarthatóság. In: Lukovics M. - Udvari B. (szerk.) 2012: A TDK világa. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 240-256. o. >URL:

https://dtk.tankonyvtar.hu/bitstream/handle/123456789/4566/a_tdk_vilaga.pdf?sequence=1&isAllowed=y [2023.08.03.] 240.old.

jelentetnek meg túlzó vagy éppen negligáló cikkeket. Egyben azonban megegyeznek: a jelenlét. Minél korábban beszélni és tanulni kell a fenntarthatóságról és keresni, kutatni az alternatívákat a mindennapi életünkben, amelyek arra ösztönöznek bennünket, hogy használjuk őket.

Olyan mértékben gyorsult fel a világ körülöttünk az ipari és gazdasági folyamatoknak köszönhetően, hogy az ember néha szem elől téveszti az utat, amit bejár a következő felfedezésig. Sajnos, ez az út a legtöbb esetben a természeti erőforrásaink túlzó kiaknázásra mutatnak és a mértékletesség legkisebb jelét sem lehet felfedezni. Gazdasági haszon reményében kizsákmányoljuk az otthonunkat, a Földet és nem vagyunk tekintettel a jövőnkre, pedig sok esetben úgyis fejlődhetnénk, ha gátat szabnánk a mértéktelen felhalmozásnak. „A fenntarthatóság irányába való elmozduláshoz ugyanúgy sikerrel kell kezelni a döntésekben a fejlesztést és a „nem fejlesztést”, mert a reális fenntarthatósági szempontok szerint bizony nem ritkán megeshet, hogy a „nem fejlesztés” jobban szolgálja a fenntartható valós jövőt, mint a ma nagyon gazdaságosnak tűnő „fejlesztés”.¹⁴ A tudományos és technikai felfedezések soha nem önmagukban álló elszigetelt vívmányok, hanem más területekkel és azokra gyakran és káros hatást kifejtő innovációk.

A jövőkép, ami felsejlik dr. Gelencsér András kémikus-környezettudós nyilatkozataiból távolról sem nevezhető derűsnek: „Felejtsük el, nincs fenntartható fejlődés, a fenntartható visszavonulás a legjobb eset, amiről beszélhetünk: próbáljunk úgy visszavenni az életszínvonalunkból, a fogyasztásunkból, hogy azért a társadalom működőképes legyen, és az életünk megmaradjon. Ez most a feladat, semmi más.”¹⁵ Amennyiben, ez a feladat, akkor ez ránk, pedagógusokra különösen igaz. El kell magyaráznunk és meg kell értetnünk a gyermekekkel, hogy ami most számukra elérhető, az nem lesz mindig feltétlenül az. Meg kell mutatni nekik, hogy számtalan állat és növény lett már az evolúció áldozata, amely természetesnek is tekinthető, de amit az ember meg tud tenni annak érdekében, hogy ne okozzon több kárt az élővilágban, az kötelessége, sőt felelőssége.

A felelősség fogalmával találkozunk a gyermekek már ezekben a korai években is, hiszen, megtanulnak egymásért felelősen viselkedni. Utolérhető a napi feladataikban, amikor például megterítenek nemcsak maguknak, de a társaiknak is. A sportversenyeken a csapatért küzdenek, a közös sikerekért. A tankertekben is azért dolgozunk, hogy mindannyian profitálhassunk belőle, és amikor beérik a paradicsom vagy a hagyma, azt együtt

¹⁴ Szlávik János – Mi is az a „fenntarthatóság” Magyar Tudomány Ünnepe 2014 >URL: <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/5392/1/MT%C3%9C%20Gt%20M%C3%BAltbeli.pdf#page=8> [2023.08.03.]

¹⁵ dr. Gelencsér András: Fenntartható fejlődés nem létezik, az egy ábránd. 24.hu >URL: <https://24.hu/tudomany/2022/07/19/gelencser-andras-globalis-krizis-vita-civilizacios-osszeomlas/> [2023.08.23.]

fogyaszthassuk el, mint a munkánk jól megérdemelt gyümölcsét. Ilyen és hasonló próbálkozásokkal meg lehet tanítani a gyermekeknek, hogy miképpen az ökoszisztémánk egymásra épültség és egymásra hatások szövevényes világa, úgy vagyunk mi is egymásra utalva.

A fenntartható fejlődés definíciójával először a Gro Harlem Brundtland vezette bizottság által 1987-ben készített jelentésben találkozhatunk: „A fenntartható fejlődés röviden olyan fejlődés, amely biztosítja a jelen szükségleteinek a kielégítését anélkül, hogy lehetetlenné tenné a jövő generációk szükségleteinek a kielégítését.”¹⁶ Ebből egyértelműen látszik, hogy nem magát a fejlődést kell elutasítanunk, hanem azt az elvet, hogy minden áron az újat hajszoljuk. Az ökológiai közgazdaságtan elismert szakértője, Hermann Daly ezeken felül az anyag-és energiaátalakításra, felhasználásra is felhívta a figyelmet, hiszen megkülönböztetünk megújuló és nem megújuló erőforrásokat, amelyek regenerálódására elegendő időt kellene hagynunk.¹⁷

Semmi sem áll rendelkezésre végtelen mennyiségben és amíg ezt nem tudatosítjuk, addig nagyon nehéz megjeleníteni bármilyen fenntarthatósági szemléletet. Az óvodákban számtalan lehetőség nyílik arra, hogy erre felhívjuk a gyermekek figyelmét. A tisztálkodási folyamatoknál például a vízhasználat mérséklése az elsők között van. Egy jól bevezetett és hatékonyan működő szokás-szabályrendszerrel rendelkező óvodai csoportban észre lehet venni a gyermekek egymásközi reakcióin is, hogy már felnőtt beavatkozása nélkül is figyelmeztetik a másikat, ha játszik csak a vízzel vagy pocskékolja azt.

Az ökológiai lábnyom definíciót eredetileg William Rees és Mathis Wackernagel kanadai ökológusok hozták létre. „Az ökológiai lábnyom egy olyan elszámolási keretrendszer, amely bemutatja, hogy az ökoszisztéma termékeiből és szolgáltatásaiból mekkora részt képvisel a humán célú felhasználás, és ennek meghatározásához a termékek és szolgáltatások előállításához szükséges bioproduktív területek (szárazföld és tenger) nagyságát használja fel mutatóként.” (Ewing et al., 2010, p. 1.)....Az ökológiai lábnyom segítségével a globális ökoszisztéma által nyújtott ökológiai szolgáltatások egy részét egyetlen közös mértékegységben tudjuk kifejezni, amely mennyiségileg jellemzi a Föld produktív területeiből emberiség által kisajátított részt. Nem tartalmaz ugyanakkor a terület minőségi romlásával

¹⁶ Kerekes Sándor: I. Természeti erőforrások gazdaságtana. MEK.OSZK. >URL: <https://mek.oszk.hu/01400/01452/html/fenntarthato/index.html> [2023.08.23.]

¹⁷ Szlávik János – Mi is az a „fenntarthatóság” Magyar Tudomány Ünnepe 2014 >URL: <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/5392/1/MT%C3%9C%20Gt%C3%BAltbeli.pdf#page=8> [2023.08.03.] 8.old.

kapcsolatos jellemzőket (Móznér et al., 2012).¹⁸ Tehát arra vonatkozóan nem kapunk információt, hogy milyen minőségű károkozást végzünk, csak a készleteink végességének vészjósló, de számszerű adatait.

Tekintettel az emberiség gyorsléptékű növekedésére és a vele párhuzamosan lejátszódó globális felmelegedésre, olyan új, eddig nem tapasztalt természeti és környezeti problémákkal vagyunk kénytelenek szembenézni, amelyek egy felborult ökológiai egyensúlyra figyelmeztetnek. Minél korábban találkoznak a gyermekek a mértékletesség elvével, annál előbb érthetik meg, hogy a természeti erőforrásaink végesek. Minden, ami az életben maradásunkhoz szükséges, az nincs korlátlanul jelen a Földön: a tiszta ivóvíz, az egészséges termőtalaj, a levegő, az élelmiszerek, a nyersanyagok és az energiahordozók. Ezek mindegyike elfogyhat, sőt van, amelyből már most is csak korlátozott mennyiség áll rendelkezésre. Ezek regenerációra, reprodukcióra nem feltétlenül képesek vagy csak nagyon hosszú idő elteltével, amit a mai fel- és elhasználási ütem már nem enged meg. „A környezeti nevelés erőfeszítései ugyanakkor mégis égetően fontosak, mert már nem egyszerűen arról van szó, hogy hogyan védhetnénk meg a környezetet – az emberi életet kell megvédeni. A mindennapokban tisztelni és szeretni kell az életet, fel kell ismerni az élet gazdagságát, hangsúlyozni kell a mértékletes és önkorlátozó fogyasztásra törekvést a jövő generációk életminősége, a fenntarthatóság érdekében (Kováts-Németh, 2013).”¹⁹

3. ÖKOLÓGIAI SZEMLELETŰ ÉLMÉNYPEDAGÓGIA

Tisztán emlékszem, amikor az egyik egyetemi előadáson szóba került az élménypedagógia és próbáltuk megtalálni a legmegfelelőbb definíciót, miközben abban mindannyian egyetértettünk, hogy minden pedagógusnak arra kellene törekednie, hogy élményekbe ágyazzák az új ismereteket a meglévő tudás házasításával. Aztán egy másik alkalommal egy olyan előadónál, aki hosszú évek óta elkötelezett képviselője az élménypedagógiai módszereknek, lelkesen hallgattuk a beszámolóját a több évtizedes gyakorlatáról, ami egy természet-és életközeli, a gyermek egyéniségét messzemenőig tisztelő és szabad önkifejezést biztosító program körvonalait rajzolta elő számunkra. Pedagógusként mindig nyitottan és

¹⁸ Csutora Mária: Az ökológiai lábnyom számításának módszertani alapjai. In: Szerk: Csutora Mária: Az ökológiai lábnyom ökonómiája >URL: https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/589/1/okolab_norveg.pdf [2023.08.03.] 6.old.

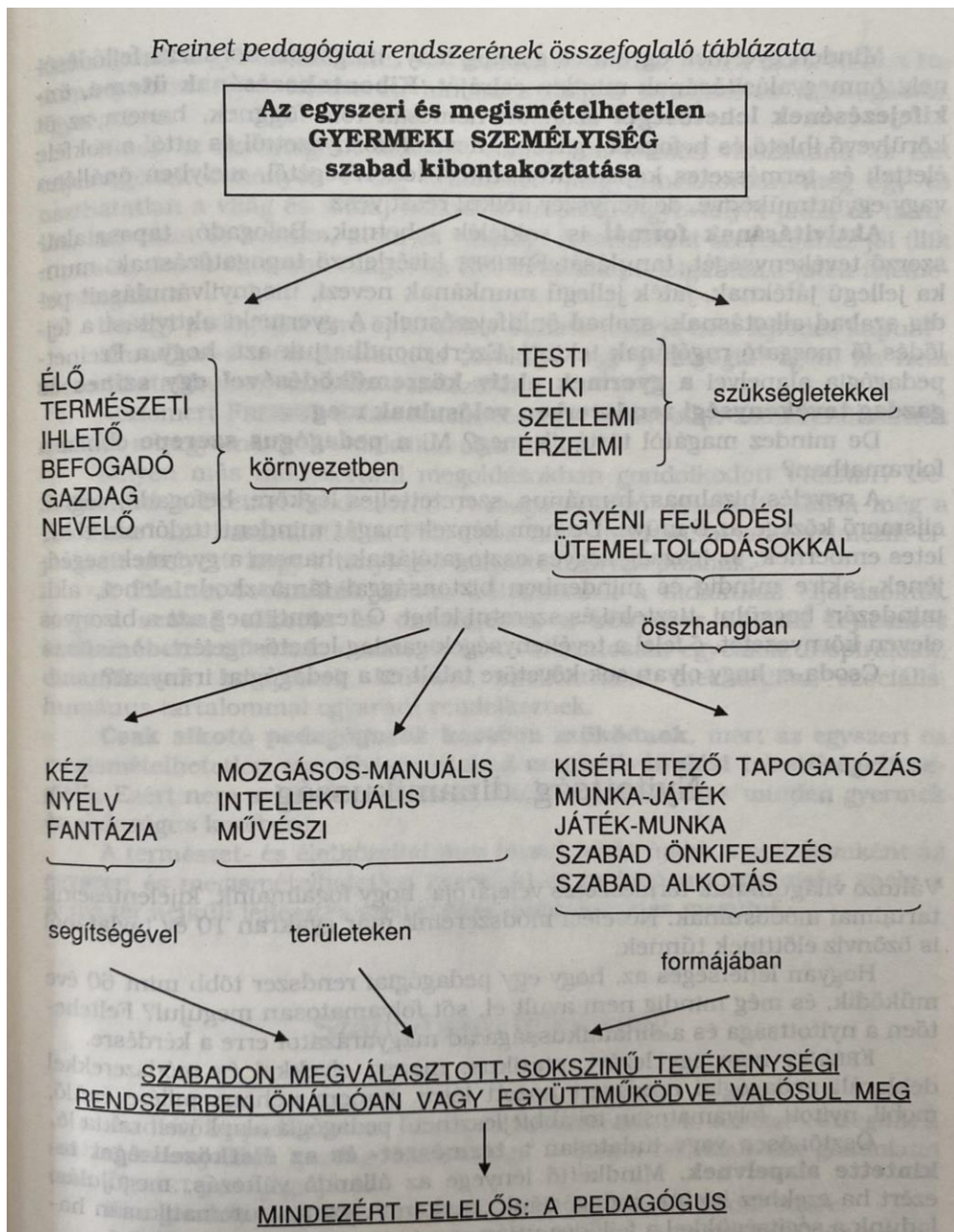
¹⁹ Csenger Lajosné: A környezeti nevelés elmélete és gyakorlata. In: KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT □ 2015. 13. ÉVFOLYAM 1-2. SZÁM. >URL: http://trainingandpractice.hu/sites/default/files/kepzes_es_gyakorlat/tanulmanyok/tp-2015-1_2-11-Csenger-tanulmany.pdf [2023.08.02.] 191.old.

érdeklődve figyeltem azt, ahogy változik a oktató-nevelő munka, jobbra olyan irányba, amely a gyermekek érdekeit szolgálja. Az alternatív módszerek is lehetőséget adnak, amellyel vagy élünk, vagy figyelmen kívül hagyjuk őket. Letörni az ilyen kezdeményezéseket semmiképpen sem szabad, mert ha visszatekintünk, láthatjuk, hogy minden, valamikor úttörőnek számító módszer, ma már beépült, ha változó formában is a mindennapok gyakorlatába.

Szerencsére, pedagógusként megvan az a szabadságunk, hogy választhatunk ezen módszerek közül és magunkra formálhatjuk őket. Így tettem én is, amikor a projektmódszerrel találkoztam, majd az élménypedagógia eszmeiségével. Számomra nagyon fontos volt, hogy az a logika, amit a munkámban követek, természetes és könnyen követhető legyen. Freinet után szabadon a közvetlen környezet tanulmányozása és az abból származó gyermeki élettapasztalatok megbeszélése, produktumba való megformálása vált a fő iránytűmmé. Ha kiindulópontnak azt tekintem, hogy az óvodás korosztály érzélemvezérelt, akkor felfedező kirándulásaink, akár a valóságban, akár a képzelőnkben, biztosítják azt a kimeríthetetlen tudásbázist, amit a gyermek önkéntelenül is szeretne a magáénak. „A gyermek hős, aki küzd, hogy fejlődésének eredeti terve alapján elkészíthesse a felnőttet (Montessori: L'enfant). A gyermek emberjelölt, akit nem az a tény tesz gyermekké, hogy tudatlan, hanem, hogy igyekszik több lenni (Claparède).”²⁰

Freinet idejében még messze nem beszélhetünk ökológiai szemléletű élménypedagógiáról, ám, ha az ő rendszerének összefoglaló táblázatát tüzetesebben megvizsgáljuk, láthatjuk, hogy annak alapjait rakat le a szemlélődő, vizsgálódó, kísérletező és önkifejezésre buzdító technikájával:

²⁰ Eperjesi Barnáné, dr. Zsámboki Károlyné: Freinet itt és most. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó 24. old.

4.ábra Freinet pedagógiai rendszerének összefoglaló táblázata²¹

3.1. Jelentése

Az ökológiai szemléletű élménypedagógia meghatározása nem definiálható csak egy megközelítés alapján. Ha a már meglévő pedagógiai irányzatokat tekintjük, látható, hogy nem egy teljesen új módszerről van szó, hanem régebben létrejött, gyakorlatban sokféleképpen hasznosítható oktatási és nevelési irányzatok találkoznak benne. Nem véletlenül kezdtem én is a dolgozatomat azzal, hogy a projektmódszerre alapozva léptem tovább ebbe az irányba. Az

²¹ Eperjesi Barnáné, dr. Zsámboki Károlyné: Freinet itt és most. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó 35. old.

élmények mellett az ökológiai élménypedagógiában is fontosak a célok. A cél nyilván lehet maga az út, ami az *input*tól az *output*ig elvezet bennünket, de lehet a produktum is, amely a kézzel fogható eredménye a megélt élményeknek akár a land art művészeti vonal megjelenésében. Ezeken felül pedagógiai szempontból nagy hangsúly helyeződik az aktív részvételre, az interperszonális kapcsolatokra és a különböző társadalmat érintő problémák megoldására. A kapcsolatok minőségét, a figyelem koncentrációját és a szociális térben való mozgást is a cselekvés szintjén befolyásolja.

Peter Mitchell meghatározása az élménypedagógia értelmezésével kapcsolatban a következőket állítja: „Az élménypedagógia egy tervezett tanulási tapasztalás, amelyre az intézményen kívül kerül sor. Ez egy tágan értelmezett kategória, amely elősegíti a felfedezést és kísérletezést, amelyek gyakran a természettel vannak kapcsolatban. Az élménypedagógia társadalmi interakciót, be-és elfogadást, személyes jóllétet és fejlődést foglal magában, valamint egyéni és csoportos tanulási folyamatokat. A nem formális oktatás módszereivel szakítva, az élménypedagógiában a pedagógusok az eredmények helyett a folyamatokra helyezik a hangsúlyt. A siker mutatói az önreflexió, az önelfedezés és a „személyes fejlődés”. (saját fordítás)²²

A fentebb leírtakkal egyetértek olyan tekintetben, hogy a tanulási folyamatoknak feltételezniük kell az élményszerűséget és a siker érzését. Ez kétoldalú, mert nemcsak a gyermek vágyik a motiváltságon túl jóleső dicsőre, de a pedagógusnak is szüksége van a visszacsatolásra a munkájával kapcsolatban. Egymásra figyelő folyamat alakul ki a résztvevők és a vezető között, bár az irányító szerep megmarad a pedagógusnál, a gyermekeknek biztosított a lehetőség egyéni és közös sikerek megélésére. Ambícióval tölti fel mind a két oldalt, ami a motivált állapot fenntartásához alapvetően fontos és ez a felfokozott érzelmi jelenlét egy erdőben, amely mint intézményen kívüli oktatási színtér érvényesül, hatványozottan érvényesül.

3.2. Célja

Manapság, amikor annyi audiovizuális inger éri a gyermekeket és ehhez szinte ki sem kell mozdulniuk még a szobájukból sem, nem véletlenül lett divatos és gyakran emlegetett pedagógiai irány az élményközpontúság. Egy kicsit a régiből-újat elv alapján kovácsolódik össze maga a módszer. „Az élménypedagógia elsődleges célja a képzés, a nevelés és a

²² Peter Mitchell: What is outdoor education? >URL:
https://issuu.com/iairs/docs/outdooreducation_from_theory_to_pra [2023.06.07.] 11.old.

fejlesztés. Komplex módon kezeli azokat a testi-lelki és szellemi folyamatokat, amelyek a résztvevőkben zajlanak le.”²³ A reformpedagógia tanítási folyamataink középpontjába egyre inkább a (szociális) kompetenciafejlesztések kerülnek. A világ változásait követve válik létfontosságúvá a képességek és készségek olyan irányú fejlesztése, mely a problémák felismerésén túl a megoldásuk felé is utat mutatnak. Ha szeretnénk megtanítani a gyermekünket horgászni, akkor jobb esetben, nem a halat, hanem a horgászbotot adjuk a kezébe. A tevékenység-és élményközpontú, ökológiai fókuszú pedagógiában egyesül a cél és a folyamat a környezeti nevelés oltárán. A gyermeket tapasztalathoz juttatjuk, a tapasztalásokon keresztül élményeket szerez, ennek következtében tudást és új ismereteket kap. Megismer, rögzít és aztán a produktum elkészítésénél felhasznál mindent. Konfuciusz megfogalmazásában így hangzik: „Mondd el és elfelejtem; mutasd meg és megjegyzem; engedd, hogy csináljam és megértem.” Kialakul egy körkörös ható és megújuló tanulási folyamat, amelyben, az aktivitás, a tapasztalás és az új ismeretek hatnak egymásra. Ennek a folyamatos ébrenlétnek a fenntartható fejlődést célzó oktatás szolgálatában kell állnia.

Az ökológiai irányú pedagógiai módszereknek alapvető célja a készségek fejlesztése, olyan készségeké, amelyek személyiségünk alkotói és kiteljesítésük folyamatos, következetes és tudatos nevelői munkával valósítható meg. Minden személyiségkomponensünk, ahogy az Uzsalyné Pécsi Rita ábráján is látható, egyenlő fontosságú, egymással összekapcsolódó, fejleszthető és csak együttesen alkotnak harmonikus személyiségkultúrát.²⁴

5. ábra Harmonikus személyiségkultúra (Pécsi 2002)

²³ Csajka Edina: Outdoor fejlesztőmódszerek a pedagógus eszköztárában. In: Gombos Péter – G. Szabó Sára: Módszertan és megújulás. Válogatás a MATE Neveléstudományi Intézete szakdidaktikai tanulmányaiból. URL: <https://press.mater.uni-mate.hu/85/1/M%C3%B3dszertan%20%C3%A9s%20Meg%C3%BAjul%C3%A1s%20tanulm%C3%A1ny%C3%B6t%202022%20teljes%20k%C3%B6nyv.pdf> [2024.03.09.] 9. old.

²⁴ Uzsalyné Pécsi Rita: A nevelés az élet szolgálata. Az érzelmi intelligencia fejlesztése. Pécs. Kulcs a muzsikához Kft. 2010. 19.old.

3.3. Módszerei

Az ökológia fókuszú élménypedagógia módszerei, ahogy maga a pedagógiája is, egy kapcsolati háló, amelyben egyesül az értelem, az érzelem és a tevékenykedés. Mondhatnánk úgy is, hogy az „agy, szív és kéz” összehangolt tevékenységét segíti elő.²⁵ Tanulásra szánt témái általában túlmutatnak a mindennapos szituációkon és a legtöbb esetben olyan ismeretekkel vértetik fel a gyermekeket, amelyek a megszokott rutinjukon kívül esnek. Kardinális kérdés, hogy a tevékenységekhez milyen módon jutnak el a résztvevők. Nem nélkülözheti a kalandot és az élményt a felfedezés, mert a gyermeki kíváncsiág és fantázia elmaradhatatlan kelléke a nemcsak testi, de gondolati ébresztő is. Mind a kisebb, mind a nagyobb korosztálynál a mozgás egy kulcsmotívum. A nagy-és kismozgások megjelenítése több területet is fejleszthetnek, így egy adott projekten belül, a különféle aktivitásoknak köszönhetően a sporttevékenységek mellett a művészek is szerepet kapnak.

Ökológiai alapú élménypedagógiai módszerekkel ma már nagy számban találkozhatunk intézményi falakon belül is, de az alapgondolat a kültéri aktivitásokból indult ki. Magyarországon amúgy is kicsit mostohagyermekként kezelik sok esetben a kirándulásokat, túrákat, mert nincsenek hozzászoktatva a családok az északi népeknél olyan jól működő alapelvhez: Rossz idő nincs, csak nem megfelelő öltözet! A saját csoportomban szinte ez a jelmondatunk az első évtől kezdve, és az elején még voltak szülők, akik megborzongtak a gondolattól, hogy bizony, mi minden nap kimegyünk a gyerekekkel és heti két alkalommal kirándulunk is. Az első év végére azonban nagyon jó visszajelzéseket és hálás pillantásokat kaptam, amiért minden nap mozogtunk valamilyen formában a csoportszoba falain túl is. A természet közelsége nagyon nagy segítséget nyújt az oktató-nevelő munkában. Kezdve onnan, hogy a természetbe, akárhogy nem mehetünk, mert vannak szabályok, amikhez tartanunk kell magunkat. Ahogy az óvodában a szokás-szabályrendszer kialakításával kezdünk, úgy kell az alapoktól elindulni a természetjárással kapcsolatban is. Ha felállítunk egy keretrendszert és azt következetesen be is tartjuk, akkor a gyermekek is tudják, hogy mihez tartsák magukat. Szépen összefonódik az intézményen belüli magatartásforma az intézményen kívül megkívánttal.

Az óvodai tevékenységeink is úgy épülnek fel, hogy a gyermeki interaktivitásra számítanak, ezért a követendő gyakorlatunk és elvárásunk az élménypedagógiában is hasonló a gyermekekkel szemben:

²⁵ Mészáros Veronika – Bárnai Árpád: Az élménypedagógia egy lehetséges meghonosítási módja gyermekotthoni közegben >URL: http://epa.oszk.hu/00000/00035/00139/pdf/EPA00035_uj_pedagogiai_szemle_2010_1_2.pdf [2023.06.08.] 56.old.

- Kérdezzen bátran és legyen érdeklődő, nyitott a világunkra
- Ha valamire nem tudja a választ egyből, próbálkozzon a lehetséges válaszok felkutatásával
- Találja meg a lehetőségeket és tudjon választani közülük
- A választott megoldást követve cselekedjen
- Kudarc, sikertelenség esetén tudjon továbblépni és új megoldást keresni
- Tudjanak tanulságot vonni és örülni a sikernek

3.4. Szerepe a pedagógiai folyamatokban

Az ökológiai alapú élménypedagógia nyitottsága a gyermekek felé nagyban elősegíti a környezet megismerésére való törekvést. Közvetlenül tapasztalhatják meg, mi zajlik a szűkebb-tágabb világukban, sőt akár saját magukban. A téma bármi lehet, amivel kapcsolatban szeretnénk még több tudást és újdonságot megosztani a gyerekekkel. Nyilvánvalóan építkezik a saját tapasztalataikra és ennek a társaikkal való megosztására. Gyakran lehet látni, ahogy egy-egy tevékenység során a gyerekek már egymástól is tanulnak, mert mindannyian különböző tudással, ismeretekkel és tapasztalatokkal érkeznek és ha lehetőséget biztosítunk ennek megcsillogtatására, akkor a sikerélményüket mélyíthetjük el.

Az életkoruk figyelembevételével mellett a biztonságos környezet megteremtése azért nélkülözhetetlen, mert a gyerekek viszonylag gyorsan kényelembe tudnak helyezkedni, de ehhez szükség van a pedagógus támogató jelenlétére. Rengeteg kérdés fogalmazódik meg bennük és ezek megválaszolására teret és időt kell hagynunk, amikor a pedagógiai folyamatokat tervezzük. Ezek a folyamatok elősegítik a spontán és irányított tapasztalatszerzést és a feldolgozást is. Ezzel egyidejűleg megvalósul az értelmi és érzelmi fejlesztés.

Mindenképp meg kell említenem a módszerrel kapcsolatban azt a különleges tudatállapotot, melynek elérése akkor valósulhat meg, ha minden körülmény adott a befogadáshoz. „Flow” (áramlat) az a jelenség, amikor tudatunk harmonikusan rendezett, és magának a tevékenységnek a kedvéért szeretnénk folytatni, amit éppen csinálunk. Néhány olyan tevékenységi formára gondolva, melyekben az áramlat-élmény gyakorta jelentkezik – ilyen például a sport, a játék, a művészet és a különböző hobbik gyakorlása -, könnyebben megértjük, mi teszi boldoggá az embereket.”²⁶ Csikszentmihályi megfogalmazásában gyakorlatilag teljes képet kapunk arról, hogy mi vezethet ehhez az átszellemült

²⁶ Csikszentmihályi Mihály: Flow Az áramlat. Bp.: Akadémia Kiadó, 2001. 27. old.

élményállapothoz. A gyermekeket a feladatok, tevékenységek kialakításában arra ösztönözzük, hogy természetes problémahelyzeteket próbáljanak megoldani úgy, hogy közben önállóan kísérletezzenek, játékként tekintve a konkrét, gyakran kétkezi munkafolyamatra. Természetesen, rugalmas időkeretben az egyéni kiteljesedést elősegítve indirekt/direkt módon irányítva magát a tanulási folyamatot. A kihívásnak jelen kell lennie, amelyet már a ismeretszerzés lehetősége is biztosít. „Életkori sajátosságok miatt különösen az óvodás és kisiskoláskorú gyermekekre gondolunk, akik számára a világ nem a tények és eszmék világa, hanem sokkal inkább a rokonszenvé, a vonzalomé. Ez a korosztály saját személyes kapcsolatainak közegében él, abban a világban, amely közvetlenül érinti.”²⁷ Lényeges kiemelni, hogy érzelmeik nagy szerepet játszanak a kreativitásuk adta lehetőségek kiaknázásában is. Adekvát válaszok helyett a folyamatokon van a hangsúly, amelyek a tapasztalati tanulás élményét adják számukra a csoportmunkán és közösségi élményeken túl.

Amennyiben adottak a körülmények, akkor megvalósul a multiszenzorialitás is. Ez önmagában több oldalról nézve is a játékosság és az öröm, siker záloga. „Az áramlat-élmény, mint minden más, nem abszolút értelemben „jó”. Csak annyiban az, hogy segíthet az életet gazdagabbá, érdekesebbé, jelentősebbé tenni, és mert fokozza az Én erejét és komplexitását.”²⁸

3.5. Szerepe a (szociális) kompetenciafejlesztésben

Olyan nevelési elveket és módszereket érdemes előnyben részesíteni öko-élménypedagógusként, amelyek készségeket fejlesztenek, értéket teremtenek és tudást alapoznak meg. Mindezt nem hagyományos úton, mert ma már nem elegendő ismereteket átadni, de a teljes személyiségformálás teszi csak lehetővé, hogy a társadalom felnövekvő tagjai már fenntartható fejlődésben gondolkodjanak.

Ma már gyakran találkozhatunk az élethosszig tartó tanulás fogalmával, de ennek alapjait a korai években lehet eredményesen lerakni, amikor még csak nyílik a gyermekek tudata a világra. Ezekben az induló években, ha a tanulási folyamat nem gátló és szorongó érzést vált ki belőlük, akkor mindig *éhesek* maradnak az újra. Az a tudás, amelyet a gyermekek felé közvetítünk nem csupán azt határozza meg, hogy ki mire lesz nyitott a jövőben, de a kultúra, a szociális kompetenciák és az identitás területén is egyfajta örök elköteleződés fogja őket jellemezni. „Új (iskolán kívüli) tanulási környezetben, a tanulók aktív közreműködését igénylő módszerek alkalmazásával a környezettudatos szemléletformálás és magatartás olyan

²⁷ Eperjesi Barnáné, dr. Zsámboki Károlyné: Az ősz kincsei. Bp.: Keraban Könyvkiadó, 1993. 9. old.

²⁸ Csíkszentmihályi Mihály: Flow Az áramlat. Bp.: Akadémia Kiadó, 2001. 111. old.

szintje alakul ki, mely biztos záloga a fenntarthatóság kialakításának, a biztató jövőnek (Kováts 2006)”.²⁹

Jóllehet, a természet- és környezetvédelmi ismeretek alapvetően feltételezik az ökológiai szemléletet és ezzel egyszerre azt az odaforduló, empatikus attitűdöt, amelynek kialakítása egyik fő célunk a fiatalabb korosztálynál. A cselekedj lokálisan, gondolkodj globálisan elv elsajátítása mindennél fontosabb, hiszen olyan példátlan mértékben csökken a biodiverzitás a globális környezetvédelmi problémáknak köszönhetően, hogy tettekben mérhetően csak akkor leszünk képesek ezt a folyamatot lassítani, ha a következő generációknak hathatósan tudjuk átadni az ökoszisztémánk működésének megértését. Önmagában a környezetünkre figyelni nem elegendő, mert mi magunk vagyunk az első lépés. Saját testi, lelki épségünket is óvnunk, védenünk kell. Ha a gyermekek megismerik magukat, akkor érteni és érezni fogják a határaikat és törekedni fognak arra is, hogy egyensúlyban éljenek. Ez a harmónia pedig nemcsak az emberi kapcsolataikra vonatkozik, hanem a környezetre is. Többször megfigyeltem már, ahogy egymást is figyelmeztetik egy-egy kiránduláson, hogy nem szabad a leveleket letépni, vagy a rovarokat, bogarakat esetleg a gombákat összetaposni, mert az nekik is fáj. A saját szintjükön próbálják megérteni és megértetni a társaikkal, hogy a *nem bántunk senkit és semmit, mert mindenkit szeretünk* szlogenük, amelyet olyan sokat hangoztatunk, nem csupán tartalom nélküli recitálás, hanem valós érzelmekre hatás.

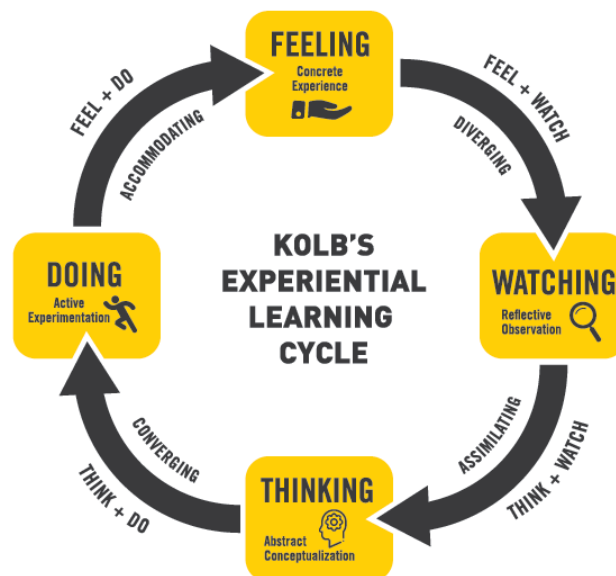
Felelősségteljes gondolkodás ebben az értelemben már elvárható az óvodás korosztálytól is. A megalapozott ismeretátadás arra fogja sarkalni őket, hogy tudatosan szeressék a természetet és az életet. Természetesen, az ökológiai alapú nevelés egyik bimbózó hozadéka a természeti értékek észrevétetése és az esztétikum felfedezése és arra való ösztökélés, hogy ezt fenn is tartsák, amíg csak lehet. Nagy szerepe van tehát az intézményen kívüli kirándulásoknak, a természetjárásnak, mert a befogadás és alkotás kettőse elképzelhetetlen lenne nélküle.

²⁹ Horváth Katalin: A kulcskompetenciák és a kiemelt fejlesztési feladatok céljainak megjelenése a tanórán kívüli környezeti nevelésben. Módszertani Közlemények LIV. évfolyam 2014. 3. szám >URL: <http://www.jgypk.hu/methodus/wp-content/uploads/2013/05/Modszertan-2014-03-bel%C3%ADvek.pdf#page=21> [2023.07.10.] 36.old.

3.6. Hogyan segíti a gyermekek fejlődését

Az ökológiai szemlélet abban nyújt felbecsülhetetlen segítséget a gyermekek fejlődése szempontjából, hogy megtanítsa nekik a rendszerben való gondolkodást. Ez a feltétele annak, hogy kritikusan is megtanuljanak gondolkodni, amire a mai világban rendkívüli mértékben szükség van. Olyan mennyiségű információ árad mindenfelől a gyermekek felé, és ez az információ nem szelektált, nem nézi hány évesek fogják látni, olvasni és azzal sem foglalkozik, hogy milyen lenyomatokat képez a személyiségfejlődésükben. Önmagában a kérdéseikre való válaszkérés sem egyszerű. Egy gyerek ma már jóval a felnőttek előtt jár „kütyükezelésben”, de bőven a felnőttek után kullog, ha arról van szó, hogy tudatosan nyúl-e a felkínált tartalmakhoz.

A Windsor Egyetem honlapján találtam egy szemléletes ábrát arra vonatkozóan, hogy Kolb tanulási ciklusa miért és hogyan is adja a pontos képét az élmény pedagógiának. Körkörösség elve alapján bármely ponton beavatkozhatunk. A gyermek sem tudja az érzékeit különválasztani a korosztályos kognitív fejlődési szintje okán, egyszerre használ mindent: lát, érez, tapint, gondolkodik és cselekszik. Pedagógusként az a feladatunk, hogy úgy avatkozzunk be ebbe a rendszerbe, hogy a megtapasztalt információit megfelelően tudja felhasználni és beépíteni a személyiségfejlődésébe.

4. Ábra What is Experiential Education?³⁰

³⁰ University of Windsor. Faculty of Arts, Humanities and Social Sciences. FAHSS Experience Hub. What is Experiential Education? URL: <https://www.uwindsor.ca/fahss/1005/what-experiential-education> [2024.03.03.]

Az ökoszisztéma megértése és a folyamatok tovább gondolása, arra fogja felkészíteni őket, hogy legyenek mindig nyitottak, nézzenek az adott információ mögé és keressék az összefüggéseket. Ez nagyon hasznos tud lenni az emberi kapcsolatokban is, mert egyfajta hálózatos gondolkodást fejleszt, ahol minden mindennel összefüggésben van. Olyan világot élünk, ahol nemcsak személyes, de mikrotársadalmi szinten is súlyos identitásválságok vannak. A kontrollvesztett internethasználat pedig csak ahhoz vezet, hogy eltávolítsa az embereket egymástól. Legtöbb, amit tehetünk pedagógusként, hogy ott vagyunk a gyermekeknek, amikor csak kell és segítünk nekik feldolgozni a világot, bármilyen is legyen körülöttük. Ebben a feldolgozási folyamatban az ökológiai alapú élménypedagógia segíthet, hiszen megteremthetjük vele az élményszerűséget, amely egyfajta jóleső áramlatként feltölti a tanulási folyamatban részt vevőket. „A világ szabad felfedezése akkor is hasznos, mivel tanítványaink akkor is tanulnak, ha közben jól érzik magukat (Gyarmati 2003)”.³¹ „A tökéletes élmény kulcsfontosságú eleme, hogy önmagában hordja jutalmát...Az „autotelikus” kifejezés görög eredetű; az „*auto*” azt jelenti belőle, hogy „ön-”, a „*telos*” pedig annyit tesz, hogy „cél”. A kettő együtt önmagáért való tevékenységet jelent, olyat, amit nem valami jövődöbéli haszon reményében, hanem pusztán magának a tevékenységnek a kedvéért.”³² Ez a pedagógiai munkafolyamat, a hollisztikus szemléletével hozzájárul az érték-és tudásközvetítéséhez, amely azt a fajta szocializációt teremti meg, amelyben a kultúra, a nyelv(ek)elsajátítása, a kompetenciák fejlesztése és az identitás meghatározottsága lesz döntő szerepű. „A konstruktív életvezetés az az alapérték, amely a nevelési folyamat irányításában, szervezésében a közösségfejlesztés és egyénfejlesztés harmóniáját biztosítja.”³³

Komplex személyiségfejlesztés jegyében formáljuk a gyermekeket jó ízlésű emberekké, akik bizalommal és természetes vonzalommal tekintenek az élő és élettelen környezetükre. Megtanítjuk nekik meglátni a szépet, az értékeset mindenben. Felelősségteljesen gondolkodni és elkötelezetten cselekedni, hogy a természet és benne az ember harmonikusan tudjon fennmaradni.

³¹ Horváth Katalin: A kulcskompetenciák és a kiemelt fejlesztési feladatok céljainak megjelenése a tanórán kívüli környezeti nevelésben. Módszertani Közlemények LIV. évfolyam 2014. 3. szám >URL: <http://www.jgypk.hu/methodus/wp-content/uploads/2013/05/Modszertan-2014-03-bel%C3%ADvek.pdf#page=21> [2023.07.10.] 36.old.

³² Csíkszentmihályi Mihály: Flow Az áramlat. Bp.: Akadémia Kiadó, 2001. 107. old.

³³ Kovátsné Németh Mária: Iskolafejlesztés a 20. században. Pécs.: Comenius Kft, 2007. 228. old.

3.7. Szakaszai

Az ökológiai fókuszú élménypedagógiai módszerekhez mindenképpen kapcsolódik a komfort zónából való kilépés, a megküzdési stratégiák ilyen téren való fejlesztése és kialakítása. Ez az óvodában a csoportszoba elhagyásával kezdődik, hiszen azok a falak jelentik a pedagógus és a gyermek számára is az elérhető biztonságot. Ám a cselekvés általi tanulás az ökológiai pedagógiában leginkább az erdei kirándulások alkalmával teremthető meg. Ehhez ki kell lépni a kényelmi zónánkból nekünk nevelőknek és a gyermekeknek is. A tervezés ekképpen kiemelten fontos, mert minden lépéssel egyre messzebb kerülünk az óvodától.

Nem elég csupán arra gondolni, hogy milyen élmények várhatnak ránk, hanem a lehetséges veszélyeket, baleseteket is listázunk kell. A csoportot is jól ismerve, fel kell készülni a várható viselkedésformákra. Az outdoor élmények nemcsak a természetet hozzák közelebb, de a csoportszobában gyakran kialakuló és előforduló impulzivitás csökkenése is könnyebben elérhető cél.³⁴ Azok a gyermekek, akik benti viselkedésükkel komoly feladatok elé állítják a pedagógusokat, a kinti, jó levegőjű környezetben szinte belesimulnak a csoport közösségébe. Figyelmük elterelődik az őket körülvevő élő és élettelen környezeti elemekre. A 3-6 éves korosztály érzelmein keresztül közelít meg mindent a világban, ezért cselekvésbe ágyazott tevékenységekkel egyértelműen fejlődési növekedés érhető el, mert alkalmazkodást és együttműködést kíván meg tőlük: Játék/Játékos feladatok > Interakciók > Együttműködés > Bizalom > Fejlődés.

A differenciálásnak itt is nagy szerepe van, mert az egyéni vagy csoportos feladatkiosztásokban azok a gyermekek is előtérbe kerülhetnek, akik esetleg a benti munkáknál nem olyan aktívak vagy kicsit visszahúzóbbak. Ahogy a szociális kompetenciafejlesztés fejezetében is írtam, a gyerekek közötti együttműködés erősödik, bizalmuk egymás iránt mélyebb lesz és kitartásuk a problémamegoldásokban hosszantartóbb.

A tudatos tervezés a programalakítása lételeme. Enélkül nem lehetséges az általunk kitűzött célhoz vezető lépcsők szándékos előkészítése. A Project Adventure GRABBSS modellje jól alkalmazható a folyamat előkészítő fázisában:

G(oals) - Cél

R(eadiness) – Készenlét (fizikális, mentális, érzelmi)

³⁴ Csajka Edina: Outdoor fejlesztőmódszerek a pedagógus eszköztárában. In: Gombos Péter – G. Szabó Sára: Módszertan és megújulás. Válogatás a MATE Neveléstudományi Intézete szakdidaktikai tanulmányaiból. URL: <https://press.mater.uni-mate.hu/85/1/M%C3%B3dszertan%20%C3%A9s%20Meg%C3%BAjul%C3%A1s%20tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet%202022%20teljes%20k%C3%B6nyv.pdf> [2024.03.09.] 9. old.

A(ffect) - Érzelmek

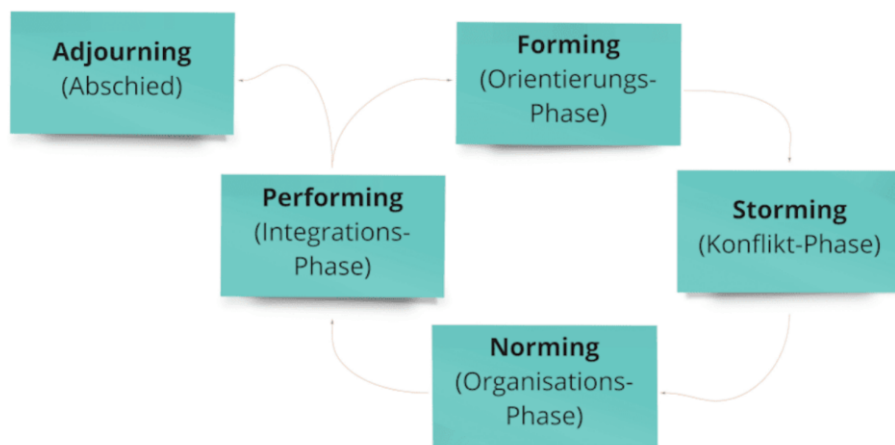
B(ehaviour) - Viselkedés

B(ody) - Fizikum

S(tage of Group's Development) - Csoport fejlettségi szintje

S(etting) – aktuális helyzet³⁵

Elsődleges a cél meghatározása, hogy a tervezett programnak mi a szándéka. A benne lévők aktivizálása és a folyamat hatása miként fog a csoportban megjelenni. Az óvodában akadhatnak olyan területek, amelyek megsegítése a külső helyszínek bevonásával még intenzívebb lehet. Ez abban az esetben kivételesen fontos, amikor a csoport összetétele nem egységes és van gyermek, aki valamelyik szinten alul-vagy felülteljesít. Fizikálisan, mentálisan és érzelmileg is készen kell legyen a csoport a vállalkozásra, amely sokrétűen hathat a személyiségükre. A program különböző feladatai egymásra építkezve formálhatják a részt vevőket. Bruce Tuckman fázis modellje szerint a kezdeti aktivizálódás után törvényszerűen jönnie kell valamiféle konfliktus helyzetnek, ami aztán a csoport készenléti állapotától függően lecsendesedhet és kialakulhat a jól együttműködő csapat. Az óvodában intenzíven zajlanak ezek a folyamatok, de ezek az évek alkalmasak arra, hogy a csoportba járó gyermekeket összekovácsolja és megszerzett élményeik, tapasztalataik a jövőre mutatóan is hatással legyenek rájuk és közvetlen környezetükre, de akár szélesebb társadalmi rétegekre.

7. Ábra Csoportfejlődés³⁶

³⁵ Playmeo: Grabbss. <https://www.playmeo.com/grabbss/> [2024.03.03.]

³⁶ Team entwicklung Lab: Tuckman Phasenmodell URL: <https://teamentwicklung-lab.de/tuckman-phasenmodell/> [2024.03.03.]

Ebben a fejezetben Freinet jelmondatától nem tudok eltekinteni, miszerint: „Az élet által az életre nevelni”. Az ökológiai élményekkel bővített oktató-nevelő munka éppen azért hatásos, mert úgy próbálja felkészíteni a nagy betűs életben is kialakuló helyzetekre a gyermekeket, hogy észre sem veszik, egy tanulási folyamat részesei. Az ökológia alapokon nyugvó program nem csak az ismeretek átadására szorítkozik, hanem a környezettudatos magatartást és viselkedésformát is fejleszteni igyekszik. Ezek a magatartási ismeretek, viszonyulásmódok, másfajta gondolkodást és látásmódot kívánnak meg. Egyfajta környezeti attitűdöt, melyben a pedagógusi példamutatáson is rengeteg múlik. Minden kiránduláson, erdei terepfoglalkozáson megfigyelünk, mérünk, vizsgálódunk, majd a tapasztalatainkat megbeszélve összegezzük a látottakat. Az egész folyamaton együtt megyünk végig, ugyanazok a hatások érnek bennünket.

Freinet pedagógiájának kulcs szavai a sokszínűség, a sokoldalúság, az érzékenység és a fogékonyság. Tehát a komplex foglalkoztatás, amelynek az ONOAP szerint is eleget kell tennünk az óvodában. Bár irányítjuk a kirándulásokat, de az erdő a lehető legtöbb lehetőséget biztosítja a szabad önkifejezésre. Gondoljunk csak az olyan spontán feladatokra, mint az útközben összeszedett termésekből alkotást készíteni, ami jó eséllyel kapcsolódik a meséhez is, amellyel megalapoztuk a tematikus kirándulásunkat. A létező, kézzel fogható környezeti elemeket használjuk, hogy valami újat álmodjunk, miközben közel vagyunk a természethez, aktívan részt veszünk a saját gondolataink, belső képeink produktumban létrejövő megvalósításában.

A projektmódszer a kiinduló eszköz, amely az erdőpedagógiai oktató nevelő munka koncepcióját kiegészíti. A természettel kézen fogva a gyermekek egyéni, harmonikus személyiségfejlesztése, formálása, alakítása valósítható meg úgy, hogy az egész csoport egy környezettudatos magatartást sajátít el, ami egy környezettudatos életvitel bölcsője lesz.

Az utolsó szakaszban már a tevékeny részek összegzése történik, amikor a csoport tele van élményekkel, feltöltődtek friss tapasztalatokkal. Minden adott számunkra, hogy kihasználjuk a helyzetet és elmélyítsük az ismereteket. Ha felidézzük, sorra vesszük a kiránduláson történeteket és közben engedjük a gyermekeket reflektálni egymásra, úgy lehetőséget biztosítunk az újbóli átélésre és már nemcsak a kiránduláson történetek hatnak a gyermekekre, hanem egymásra is hatást gyakorolnak. Az óvodás korosztály számára az érzelmi kötődés nagyon fontos, ezért a pozitív élmények mélyen bevésődnek és a hozzájuk kapcsolódó minták is a személyiségük részévé válik.

8.Ábra. A feldolgozás tölcser modellje³⁷

Különböző formákban történhet a feldolgozás egy óvodában, de itt is a komplex megoldásokat kell előnyben részesíteni, mert a sokrétű módszer paletta egyben lehetőség a differenciálásra is. Lehet egyéni, kis- vagy nagycsoportos az adott foglalkozás, mely a kirándulást követi, de a közvetlen technikák hangsúlyosabban jelen vannak ennél a korosztálynál. A beszélgetés, segítő kérdésekkel való beszélgetés, újra mesélés fontos alaptétel. A kirándulások alkalmával gyűjtött termékek segítségünkre lehetnek a beszélgető körben, ahol nem titkolt célunk, hogy a zárkózottabb gyermekek is megnyíljanak, és a csoportba járók gondolatai, érzelmei szabadon áramolhassanak.

A természetet mint eszközt használjuk, hogy inspiráljuk, motiváljuk a gyermekeket. Az ismert környezet megszeretése elősegíti a természet és a tanulás közötti kapcsolódás kialakulását a tudatos jelenlét erősítésével.

Legvégül a friss élmények vegyülnek a meglévő ismeretekkel és ez az új halmaz indítja el az általánosítást és a tanultak mindennapi alkalmazhatóságát. A játékosan elvégzett tevékenységek, feladatok, foglalkozások tapasztalatai beépülnek és a személyiségfejlődésben aktivizálódnak. A fő cél a pedagógiai vonatkozású kirándulásokkal a gyermekek szórakoztatása mellett a változás. Változzon a gyermek gondolkodása, vélekedése a saját környezetéről és önmagáról, az ökológiai körben elfoglalt helyéről és szerepéről. Ez a mentális folyamat a gyermek növekedésével, érésével pozitív társadalmi változások mozgató rugója lehet majd.

³⁷Csajka Edina: Outdoor fejlesztő módszerek a pedagógus eszköztárában. In: Gombos Péter – G. Szabó Sára: Módszertan és megújulás. Válogatás a MATE Neveléstudományi Intézete szakdidaktikai tanulmányaiból. URL: <https://press.mater.uni-mate.hu/85/1/M%C3%B3dszertan%20%C3%A9s%20Meg%C3%BAjul%C3%A1s%20tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet%202022%20teljes%20k%C3%B6nyv.pdf> [2024.03.09.] 9. old.

Élményekkel teli tanulási folyamat, amely a csoportosan megélt élmények miatt kölcsönhatást eredményez és a tapasztalatokon túl a társak együttléte eredményez maradandó változásokat.

A gyerekek nagyon sokfélék, ezért mindenkinél másképpen és eltérő időben jelentkeznek a változások. Lesznek, akik már azonnal be tudják építeni, és lesznek, akiknek az életükben legközelebb szembejövő problémahelyzetnél érkeznek az aha-élmény, hogy az adott problémát kihívásként is kezelhetik és nem akadályként. A megküzdési stratégiák fejlesztése a személyiségfejlesztés sarokpontja, hiszen az óvodába járó gyermekeket első körben az iskolás évekre is készítjük fel. Az iskolában már intenzíven találkoznak olyan helyzetekkel, ahol nekik önállóan kell kitalálni, hogyan tovább.

A tapasztalati tanulás legkézenfekvőbb eredményei közé tartozik a szociális és érzelmi fejlődés, mely számomra a környezettudatosságban és a felelősségteljes gondolkodásban teljesedik ki. A kirándulásokkal nemcsak a gyermekek egészségére gyakorlunk pozitív hatást: a sok gyaloglás, terepen való különféle mozgásformák: mászás, csúszás, kapaszkodás stb, de az erdei környezet fokozza a kreativitásuk és képzelőerejük kihasználását is, melyet a kapcsolódó, akár kézműves feladatokban meg tudnak mutatni. Azt a sokszínűséget, amivel a szabadban találkozhatunk, nem pótolhatjuk semmilyen modern technikai megoldással, IKT eszközzel a csoportszobában, mert nemcsak a látvány, de a szagok, a taktilis érzékelés vagy a mozgás útján szerzett élmények is mind azért kiáltanak, hogy a saját természetes közegükben legyenek elérhetőek. Az átélt élmények hosszan tartó hatása egy összetettebb, komplexebb gondolkodásmódot eredményez, ahogy a környezeti nevelés is egy interdiszciplináris terület, mely a teljes személyiség fejlesztésére irányuló oktató és nevelő munka.

3.8. Szereplői

Méltán merül fel a kérdés egy ilyen összetett program kapcsán, hogy milyen is az a vezető, aki a leginkább teljesíti a vele szemben támasztott elvárásokat. Mindenekelőtt nyitott és rugalmas. A rendszerben való gondolkodás pedig megköveteli az átfogó ismereteket és a törekvést, hogy a gyermekek életkori szintjének megfelelő követelményeket állítson. A felelősség hatalmas, mert a hatás, amit gyakorolni tud nemcsak az egyszemélyes fejlődésben jelentkezik, de a csoportdinamikában is. A nyílt és demokratikus, szeretetteljes hangulat megteremtése, a partnerségre törekvő és a részt vevők iránt tanúsított tisztelet elengedhetetlen.

A bizalom kialakítása mellett az egymás elfogadásra tett kísérlet az optimális személyiségfejlődés feltétele. Elengedhetetlen a beleérző képesség, a gyermekek egyénileg való figyelemmel kísérése és megértése. Arra kell törekedni, hogy az ő szemüvegükön keresztül

próbáljuk megérteni a világukat, azokkal az érzésekkel, amelyek a program alatt felmerülnek bennük, legyenek azok pozitívak vagy negatívak. Ha eljutunk a megértésig, akkor könnyebben tudjuk irányítani a folyamatokat és hangsúlyokat a megfelelő pontokra helyezni.

A mintakövetés a 3-6 éves korosztály számára alapvető. Mindent példának tekintenek és másolni, követni kezdik. Még nincsenek azon a szinten, hogy saját véleményüket kialakíthassák, így természetesnek veszik az őket körülvevő személyek viselkedését és magatartását. A vezető viselkedésrepertoárjának színesnek kell lenni és kreatív, erőszakmentes konfliktuskezelésekkel képes lehet ösztönzőleg hatni a gyermekekre. Ráébreszteni őket a saját lehetőségeikre, erősségeikre. Ha ez a felismerés megtörténik, akkor a gyermek úgy érzi, hogy figyelnek rá, hogy fontos a jelenléte és értékesnek, de ami ennél fontosabb, szeretve érzi magát.

Vezetőként számomra is nagyon fontos az autonómia, a szakmai függetlenség, hogy ideológiáktól mentesen tudjam megtervezni a programokat. Az elvárásokon folyamatosan dolgozni kell, mert a külső kritériumokkal nem szabad megelégedni, a belső motivációnak és hajtóerőnek biztosítani szükséges a permanens retroaktivitást. A naprakészség a világ lüktető, sosem megpihenő változásai miatt kreatív, innovatív látásmódot kíván meg.

Öko-élménypedagógiai vezetőként az analízáló, értelmi-rationális gondolkodás helyett, a természetet egységes, oszthatatlan egésznek kezelő és inkább az érzékszerveken keresztül való érzelmi-emocionális megtapasztaltatás lesz a mérvadó, ami az óvodás korosztály miatt is egy holisztikus stílust eredményez.³⁸

Ki az ideális célközönsége az ökológiai fókuszú élménypedagógiai programoknak? Bátran kijelenthető, hogy mindenki. Az óvodás korosztállyal azért van könnyebb dolgunk, mint a felnőttekkel, mert számukra még ösztönösen jönnek a döntések és nem csatlakozik hozzájuk túl sok prekonceptió. Érzések útján vonzódnak tevékenységekhez, növényekhez, állatokhoz és az indoklásuk legtöbbször a színre, vicces formára, mesékből jövő emlékképekhez kötődő információkra szorítkozik. Ahogy a közönséget tekintve, úgy a kitűzhető célokban sincs határ, vagy inkább a csillagos ég a határ.

Az erdei környezetben annyi mindennel találkozhatnak, amivel az intézmények falain belül nem: madár-lesre indulhatnak, madárhangokat gyűjthetnek, erdei állatokat barkácsolhatnak a rendelkezésre álló élő és élettelen anyagokból. Közelebbről is megismerkedhetnek a fákkal, körméretükkel, formájukkal, színükkel, megtapinthatják a kérgüket, érezhetik az erdő földillatát. Válogathatják a terméseket és a leveleket formák szerint, a virágokat pedig színük szerint. Készülhet kint az autentikus helyszínen kéreglenyomat, ágakból, levelekből bunker,

³⁸ Victor András: A környezeti nevelés rendszere. Iskolakultúra. Évf. 3 szám 24 (1993) URL: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/29297/29015> [0224.03.01.] 8. old.

bodzaágakból fűzhetnek karkötőt, nyakláncot, a gyógynövényeket pedig teafőzéshez is felhasználhatják.

A gyermekek ezeket a tevékenységeket sem feladatoknak fogják megélni, hanem játéknak. Mint ahogy a fára mászás, fogócskázás, bújócska sem maradhatnak el. Egy a fontos: legyen a ruha réteges és az időjárásnak megfelelő. A gyermekeket nem zavarja sem a por, sem a szemerkélő eső és a sár sem. Sőt! A sárból lehet csak igazán finomakat főzni. Minden a természetben megtalálható anyag az életünk szerves része, az ezekkel való munkálkodás ilyen fiatalon tapasztalás a későbbikre.

A mai gyerekek folyamatosan keresik az izgalmakat, az új ingereket. Az, amivel az erdőn találkozhatnak nem újkeletű, de mégis a rácsodálkozás érzését biztosítja számukra, mert a játékos élményprogram felszabadult örömeztést kelt bennük. Szívesen vállalják a erdőben a kihívásokat, mert ezek a megtapasztalások elméleti síkon nem léteznek, nekik pedig zsigeri élményekre van szükségük.

Az élménypedagógiai tevékenységek három jól elkülöníthető, de mégis egymásra épülő zónából állnak, amelyek az ökológiai irányultságú kirándulásoknál sincsenek másképpen. Ezek a zónák akár egy tevékenységbe is összesűrűsödhetnek, de adott esetben, az is elképzelhető, hogy csak a háromból egy lesz, ami kiemelten a fókuszba kerül. Peter Mitchell a *What is outdoor education?* című tanulmányában a „challenge by choice” elvet felhasználva differenciálja a résztvevők saját felelősségét az élménypedagógiai tanulási folyamatban. Alapfeltevételezése, hogy minden résztvevő jó valamiben és mindenki különböző prioritásokkal rendelkezik a tanulás és növekedés területén, de közös metszete a tevékenység foglalkoztatottjainak, hogy:

- önkéntesen vállalják a felkínált lehetőséget
- önállóan cselekednek
- a „tanulási zónában” vannak
- együttműködőek

Amennyiben ezek összesége rendelkezésre áll, akkor elérhető a cél, hogy a saját komfort zónánkból kimozduljunk és belépünk a három lehetséges fejlődési zóna egyikébe. Ezek a következők lehetnek:

- komfort zóna
- tanulási zóna

- pánik zóna³⁹

Ezt a gondolatmenet felhasználva, a gyermekek korosztályának megfelelő megküzdési lehetőségeket ajánlhatunk fel a tematikus programunkba építve. Saját tapasztalataimból tudom, hogy egy jókora kirándulás gyalogosan már kimozdítja a mai gyerekek nagy részét a komfort zónájából, mert a gyerekek nagyon nagy százaléka személygépkocsival érkezik az óvodába és azzal is távozik délután. A tanulási zóna is könnyedén elérhető, ha kint vagyunk a terepen és az ott látott, hallott, érzékelt világot elkezdjük részleteibe menően elmagyarázni és ismereteiket bővíteni. A kisgyermeknél a pánik zóna inkább képletesen értendő, hiszen valódi, félelemmel járó megpróbáltatásnak nem tesszük ki őket, de a tanultak nyilvánosan való felelevenítése vagy a saját produktumok bemutatása már előkészítheti a megfelelési vágyat. Ha ez a vágy megfelelő reakcióval találkozik, akkor a gyermeknek sikerélménye lesz és ha sikeresnek, akkor boldognak is érzi magát. A célunk pedig pontosan ez, a pozitív érzelmi elmozdulás a harmonikus személyiségfejlődés jegyében.

4. ÖKOLÓGIAI FELFEDEZÉS ÉS ÉLMÉNYSZERZÉS

Fontos feladatommak tartom pedagógusként azoknak a lehetőségeknek és alkalmaknak a megteremtését, amelyek segítenek a gyermekeknek környezetük tudatosabb érzékelésében. Ebben a folyamatban az érzékszerveknek és a mozgásnak kiemelt szerepe van. Összekapcsolódásuk révén nemcsak a magyarázat lesz a megoldás egy-egy problémára, hanem a bejárt út is, ami a megértést segítette elő. A természet-és egészségvédelem elsősorban az érzelmi kötődésben gyökerezik, hiszen azt tekintem leginkább védendő értéknek, amit már ismerek. Ezekhez a megismerésekhez pedig célszerű élményeket kapcsolni, hogy minél jobban bevésődjenek a személyiségbe. A megismerési folyamatnak a színtere az óvoda belső és külső környezete, valamint a rendelkezésre álló természeti helyszínek, a mi esetünkben, a Pákozdi Pagony.

4.1. Kirándulás a Pákozdi Pagonyba

A bemutatásra kerülő kirándulásunknál egy mese segítségével alapoztam meg a gyermekek hangulatát és erre a történetre építem fel az élményekkel teletűzdelt programunkat.

³⁹ Mitchell, Peter: What is outdoor education? URL: https://issuu.com/iairs/docs/outdoorededucation_from_theory_to_pra [2023.10.04.] 17.p.

A mese, mint az egyik legfőbb szellemi táplálék sem csak „az értelmén keresztül fejti ki a hatását, hanem az érzelmi azonosulás és a fantázia, a belső képalkotás útján.”⁴⁰ A mesére épülő foglalkozásoknál is nagy szerepe van a nyitottságnak, a kíváncsiságnak és az empátiának a környezetünk felé.

Választott mesém Fésűs Éva Az ezüsthagedű című mesekötetének egyik kedvelt darabja A büszke tölgyfa. A mesét a Pagonyba érkezés után az egyik terebélyes tölgyfa lombja alá húzódva hallgatják végig a gyerekek. Élményt nyújtó mesélés előszóban kint a természetben a lehető legfigyelmesebb hallgatóságot eredményezi. A meseválasztásom tudatosan esett erre a gyöngyszemre, mert saját pedagógiai programom kiemelt eleme a közösségi nevelés. A főszereplő tölgyfa a Pagony egyik ékköve, mely jócskán túl nőtt társain. Lehengerlő a kicsi gyermekeknek végig futtatni a tekintetüket a gyökérszettől a törzsén keresztül fel egészen a lombkoronáig. Méltóságteljes és egyben hatalmat jelképező is a méretei révén.

Történetünkben a gőgös tölgyfa nem enged egy állatot sem a közelébe: nem ad védelmet, pihenőhelyet vagy éppen fészkelő helyet a madárkáknek, de még a makkterméséből sem juttat a mókusoknak sem. A gombák is sietve bújnak vissza a földre, ha netalán pont úgy hozná jósoruk, hogy az ő lábánál próbálnának szerencsét. Egyedül a szél tud táncot járni az ágai között. Egy napon megbetegszik a tölgyfa és nem várt helyről kap segítséget. Mókusasszonyka meghallva a keserves nyögéseket a harkályt hívja segítségül. A jó fadoktor természetesen azonnal a büszke tölgy segítségére siet és megszabadítja a hasogató fájdalmat okozó féregtől. A csodálkozó tölgyfa csak ezután veszi észre, hogy minden állat őt figyeli. Szégyenkezve és lassan érti meg, hogy csak úgy lehetünk boldogok, ha segítjük, elfogadjuk és szeretjük egymást.

Szerencsénkre sok mókussal találkozhatunk kint az Arborétumban is és nem volt ez másképpen a meshallgatásnál sem. A gyermekek élőben követhették a mese történéseit. A madarakat figyeltük, ahogy a történetben is keresik a megfelelő helyet a faágakon a fészekrakáshoz, vagy a mókusokat, ahogy makk után kutatnak és az őzeket, akik munkájának látható nyomai az Arborétum több fájának kérgén is nyomon követhetőek. És ha csendben figyeltünk, csukott szemmel hallgatództunk, ahogy tettük mi is, meghallhattuk harkálydokort is, aki a büszke tölgyfa segítségére sietett, amikor bajban volt. És a bajban mutatkozik csak meg igazán a jóbarát. Hamar összekovácsolta a mese hőseit is a tettekre készség, ahogy ez az érzelmi ráhangolódást követően a gyermekekben is felébresztette az együttérzést. A mese meghallgatását követően átbeszéltük a történeteket, mit és hogyan kellett volna másképpen tennie a tölgyfának és kinek a viselkedése volt helyes és követendő. Mit tennénk mi, ha bajba

⁴⁰ Uzsálné Pécsi Rita: A nevelés az élet szolgálata. Az érzelmi intelligencia fejlesztése. Pécs. Kulcs a muzsikához Kft. 2010. 89.p.

jutna valamelyik társunk és hogyan segítenénk. Nagyon sok kérdést felvetett a mese vezérfonala a kis ovisokban, amelyeket egyenként megbeszéltünk és a fát körbe ölelve megmutattuk az erdő lakóinak, hogy csak szeretettel és egymásra figyeléssel lehet úgy élni, hogy mindannyian azt érezhessük, nem vagyunk egyedül.

A mese meghallgatását követően pedig kezdetét vetette a tematikus kirándulásunk, aminek eredményeképpen sorra vehettük a mesében előforduló és az Arborétumban ezenfelül megtalálható növényeket és állatokat.

A mesélés cél- és feladatrendszere a következő volt:

- szándékos figyelem felkeltése, fenntartása, idejének meghosszabbítása: erkölcsi tanulságot tartalmazó mesénk szereplőinek (tölgyfa, madarak, mókusok, őzek, harkály, gomba, harangvirágok folyamatos figyelemmel kísérése a kirándulás során)
- szókincsbővítés, mese szeretetére nevelés (sudár, napfényt szital, dolyfösen, hangos népség, ősziidőben, jövevény, hízelgő, törleszkedni, hasogató, keserves, tanyázó, mihaszna, begy, ágkarjai, csivitel, füttyöget, befurakodik, reccsen, kalapot emel, az évgyűrűk vastagítani kezdtek a derekát)
- auditív készségek fejlesztése (csendben, csukott szemmel hallgatni az erdő népét)
- szövegértés fejlesztése (a mese tartalmának átbeszélése, erkölcsi tanulság levonása)
- nonverbális kommunikáció fejlesztése (a tölgyfa, a szél és az állatok mozgásának utánzása)
- tapasztalati, cselekvő úton történő ismeretszerzés (a növények, állatok alapos megfigyelése, megtapintása, a különféle erdei illatok, szagok megkülönböztetése)
- a természet óvására, védelmére történő nevelés (az ökológiai körforgásban vannak jótékony és káros szereplők, ahogy a mesénkben is a féreg a fára nézve ártalmas, de a harkálynak hasznos)

Kiemelt fejlesztési terület:

- a gyermekek közvetlen közelében lévő világ értékeinek megismertetése, megszerettetése (a Pákozdi Pagony állatai és növényei)
- a figyelemkoncentráció felkeltése, megtartása (nemcsak a mese szereplőin keresztül, de a saját otthonunkhoz közeleső arborétum flórájának és faunájának felfedezésével)
- szociális kompetenciák erősítése, a közösséghez való tartozás érzésének erősítése (egymásra figyelés, segítségadás, hála, szeretet kifejezése)
- a taktilis érzékelés fejlesztése (a fák kérgének, levelének, ágainak tapintásával)

Gyakorlatomban kiemelkedő szerepe van a környezet minél részletesebb megismerésének, ezért az Arborétum, mint a felfedező kirándulás helyszíne nagyon jó lehetőség arra, hogy az állatvilág mellett a növényekkel is közelebbi kapcsolatba kerüljünk. Megcsodálhatjuk a növényvilág sokféleségét, megtapinthatjuk a különféle fák kérgét, leveleiket kézbe vehetjük és azonosságokat, különbözőségeket fedeztethetünk fel. Egy ilyen kiránduláson rengeteg időt tölthetnek a gyermekek a szabad levegőn, ezért úgy gondolom, hogy egy ilyen páratlan lehetőséget érdemes és szükséges is összekötni kisebb-nagyobb játékokkal, ahol egyéni és közös sikerek is születhetnek. Az ilyen játékos vetélkedők alkalmával mérhetjük azt is, hogy az általunk átadásra kínált ismeretanyag mennyire rögzült.

Azért is tartom fontosnak az ilyen irányú megközelítést, mert gyakorló pedagógusként mindig azt kell szem előtt tartanom, hogy az ONOAP-ban megfogalmazott komplex személyiségfejlesztés szerint működőképes elegyet alkosson az elmélet a gyakorlattal. „Úgy kell befolyásolni, alakítani a gyermekek személyiségének formálódását az iskolai feladatok megoldásainak során, hogy a felnőtt életfeladatok sikeres megoldásaihoz kellő minőségű élményanyagot, önbecsülést szerezzen minden diák.”⁴¹

Számomra mindig fontos volt, hogy a tartalmak - legyen szó anyanyelvi nevelésről, matematikai, környezeti vagy éppen ének-zenei anyagokról - amelyekkel a gyermekek elé lépek, ne csak önmagukban álljanak helyt, hanem egyfajta összekötő elemként, generációs kapocsként szolgáljanak a családok számára is. Hiszen a gyermekek minden nap mesélnek a velem töltött időről, így az élmények feldolgozásában már a szülőket és a nagyszülőket is be tudom vonni. Ennek eredményeképpen pedig megvalósul a partnerség, ami a nevelés elengedhetetlen része. „Ezért van olyan nagy szerepe annak, hogy szülőként, pedagógusként mit és hogyan mesélünk gyermekeinknek az életről, önmagunkról, embertársainkról, a próbatételekről, a megküzdésről. Egy olyan kincssel ajándékozhatjuk meg a gyermekeket, amelynek egész életükben nagy hasznát veszik majd: az életmesék, a személyes történetek megformálásának és megosztásának képességével.”⁴²

A korosztály, akikkel foglalkozom, szükségszerűen otthon is igényt tart majd magyarázatra, kiegészítő játékokra ezen tartalomközvetések után. A kirándulásokra úgy tekintek, mint kiegészítő tevékenységekre, amelyekkel elmélyíthetem a meglévő tudásukat, új ismereteket adhatok és mindezt játékosan, élményekbe, kalandokba ágyazva, úgy hogy az

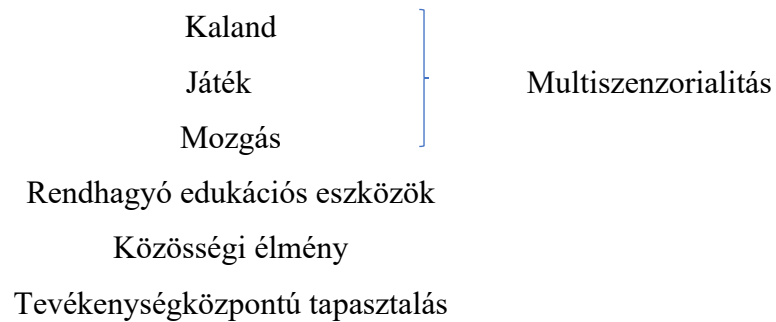
⁴¹ Lovász Károly: Élménypedagógia. Lectum Kiadó, Szeged. 2005. 41.old.

⁴² A mese szerepe a nevelésben, oktatásban. Szerk. Fehér Ágota, Megyeriné Runyó Anna. 2018.

http://real.mtak.hu/78580/1/A%20mese%20szerepe%20a%20nevel%C3%A9sben_oktat%C3%A1sban.pdf
[2022.12.14.]

egyéni és kollektív teljesítmény is megjelenhessen, valamint hazavihessenek egy általuk készített produktumot is. „A gyermeki személyiség formálásában évezredekig a külső motivációs bázist használta a pedagógia. Fontos feladat lenne most a belső motivációs bázis megteremtésének és lehetőségeinek kihasználása.”⁴³ Alapvetően projekteknél, projektpedagógiában gondolkozom, mert ez a holisztikus szemlélet áll hozzám a legközelebb. „Olyan alapelveket foglal magában, amelyek az óvodás- és kisiskoláskortól egészen a felsőoktatásig alkalmazhatók (...) Aki a legjobb pszichológiai és oktatási feltételeket szeretné biztosítani a tanuláshoz, a projektmódszert használja. A projektmódszer a demokrácia alapelveinek alkalmazása.”⁴⁴ Mindemellett országunk természetrajza kiváló lehetőségeket biztosít számos területen az outdoor pedagógia megvalósításához.

Ez a oktatási (és számomra nevelési) módszer pedig a következőképpen áll össze:

Ehhez összefüggésekben való gondolkodásra van szükség és egyirányú ismeretközlés helyett a gyermekek nagyobb arányú aktivitására kell hangsúlyt fektetni. „A projekttervezés egy rendszerben való gondolkodást feltételez, lehetővé téve egy téma komplex feldolgozását. Hatékonyságát a jó témaválasztás nagymértékben befolyásolja. Biztosítva a csoportszinten (mikro-csoport) történő munkálkodást/együttműködést.”⁴⁵ A természetet és a tágabb, szűkebb környezetünket nem külön álló elemként ismertetem meg a gyermekekkel, hanem ökológiai rendszereket vizsgálunk és összefüggéseket próbálunk megérteni közösen. A gyermekek ebben az életkorban nagyon fogékonyak, a mintakövetés is itt a legerősebb, ezért az én szerepem különösen lényeges, mint facilitátor, szupervizor és katalizátor.

⁴³ Lovász Károly: Élménypedagógia. Lectum Kiadó, Szeged. 2005. 41.old.

⁴⁴ Farkas András: Gondolatok a projektmódszer történetéhez. Új Pedagógiai Szemle 2010. 1-2. sz. [2022.12.30.]>URL:

http://epa.oszk.hu/00000/00035/00139/pdf/EPA00035_uj_pedagogiai_szemle_2010_1_2.pdf
211. old

⁴⁵ Baracsi Ágnes-Hagymásy Katalin-Márton Sára: Nevelési gyakorlat változó iskolai szintereken. A napközi otthoni nevelő munka. 10 p.

http://www.nyf.hu/bgytk/sites/www.nyf.hu/bgytk/files/docs/05b_napkozi_otthon.pdf [2023.05.25.]

A kirándulás célja, ahogy fentebb is írtam, a gyermekek megismertetése a közvetlen környezetükben található arborétummal, annak növény-és állatvilágával. Eltökélt célom ezeken felül a környezethez való viszonyulás pozitív előmozdítása, a természetjárási attitűd megalapozása. Az ökológiai rendszerekkel való ismerkedés, a fenntartható fejlődés részelemeinek felfedeztetése. A természetben való viselkedés bemutatása és a kirándulás alatt való gyakorlása (nem szemetelünk, nem nyúlunk be a ketrecekbe, nem zavarjuk az állatokat a ketrecek rángatásával, ütögetésével, nem hangoskodunk, zajongunk, rúgjuk a köveket, a port, hogy legyen lehetőségünk felfedezni a természet hangjait stb.). A Pagony jó választás ilyen kirándulásokhoz, mivel található benne vadspark, erdészeti tanösvény, tájmúzeum, kilátó, halászati kiállítás és arborétum is: „A vadsparkban több mint 7 hektáros területen természetes környezetben figyelhetők meg az erdei nagyvadak, a gímszarvas, dámszarvas, vaddisznó, muflon és az őz. A madárröpdékben fácánok, vadpulykák, szajkók és gyöngytyúk várják látogatóikat. A vízi világ megfigyelőpontról tőkés récék, nyári ludak, mandarin récék tanulmányozására nyílik lehetőség. Az őshonos állatok mellett a Pagonyban helyet kapott a világ második legnagyobb madara is, az Ausztráliából származó emu. Érdeemes végigsétálni a közel másfél kilométer hosszú, 9 állomásos erdészeti tanösvényen, és az útvonal mentén létesített 15 méter magas kilátóból megcsodálni a Velencei-tó látképét. Az interaktív játékokkal felszerelt Tájmúzeum betekintést nyújt a Velencei-tó és a Velencei-hegység természetrajzába, a halászati kiállítás pedig a régi, helyi halászok, nádvágók életét mutatja be”⁴⁶

A kirándulás alapvető koncepciója, hogy a gyerekek testközelből érezhessék az erdők flóráját és faunáját szerető, odaforduló és türelmes pedagógiai támogatással. „Az iskolán kívüli környezeti nevelés jóval hatékonyabb a bővebb időkeret, kötetlenebb légkör és legfőképp a saját megtapasztalás, az élményszerzés miatt. Az iskolában tanultak élőben történő megfigyelése – kiegészítve az iskolai tanulás folyamatát – megerősít, nyomatékosít és hitelt ad. Ezért az iskolán kívüli környezeti nevelés a saját élményeken keresztül mélyebb, maradandóbb hatású: az élményszerzés során a gyermek részesévé válik a tevékenységnek, így a saját élmény érzelmi kötődéshez vezet, amely igen fontos, hiszen azt tudjuk megvédeni, amit ismerünk, és azt akarjuk megvédeni, amit szeretünk.”⁴⁷

⁴⁶ Pákozdi Pagony: A Pagonyról >URL: <https://pakozydipagony.vadex.hu/a-pagonyrol/tortenelem-es-elovilag>

⁴⁷ Halászné Szakács Éva: Tanulmánykötet Mészáros Károly tiszteletére (2017) 95–119. Az iskolán kívüli oktatás és nevelés szinterei és módszerei. 97. old.
>URL:http://publicatio.nyme.hu/1340/1/10_HalaszneSzakacsEva_2_Muzeumpedagogia.pdf [2023.05.22.]

A kirándulás megvalósításakor az elméleti ismeretek közé játékos feladatokat is ékelek, hogy a figyelem és koncentráció fenntartása hosszabb távon elérhető legyen, illetve a motiváció kitartson a gyermekekben a kirándulás végéig.

A következő felosztásban zajlott a felfedező utunk:

Első állomásunkon a növényeket vettük górcső alá, szó szerint is, mert a nagyítók és a távcsövek a gyerekek kézméretéhez igazítva mindig helyet kapnak a hátizsákomban. A nagyítókkal nemcsak a növényeket, de az állatokat is megfigyelgethetjük közelebbről. A távcsövekkel a terület több pontján felállított magaslesekre felmászva végig pásztázhattuk az egész Arborétumot.

A növényismeretet egy erdei pihenőnél állítottam fel, mert így az asztalok körül kényelmesen elfértek a gyerekek, mindenki láthatta a kiállított növényeket és miután megbeszéltük a felállított szempontok alapján a rájuk legjellemzőbbeket, körbe is tudtuk adni, hogy tapintás útján is érezhessék a gyermekek a különbözőségeket akár színben, formában vagy méretben. Miután végeztünk, megkértem őket, hogy készítsünk belőlük egy szép alkotást az erdő lakóinak. Örömmel teljesítették: egy sün számára kényelmes kis vackot építettek a rendelkezésre álló, számomra oktatási eszközökből, amelyek, miután beteljesítették küldetésüket, visszasimulhattak idővel a természetbe.

Növényismeret: vizuális észlelés, figyelem, taktilis érzékelés, verbális kifejezőképesség.

Alak – forma- szín – méret – mintázat azonosítása:

Termékek szemléltetésével: makk, csipkebogyó, galagonya, kökény, dió, akác, vadgesztenye (fel kell ismerni a különbözőségeket a termékek alakját, formáját tekintve, geometriai formákat azonosíthatnak bennük, színek felismerése, árnyalatok megkülönböztetése, méretükben, mintázatukban jelentkező eltérések észrevétele, ember és állat számára melyik ehető, melyik nem)

Levelek: fenyő, tölgy, juhar, galagonya, nyár, fűz, vadgesztenye

Számolás:

Mennyiségfelismerés (termékek és levelek számbetétele, majd a ujjakon való újra számolása)

Kisebb-nagyobb, több-kevesebb (legkisebb-legnagyobb termés/levél megmutatás, miből van több vagy éppen kevesebb, ugyanannyi)

Szerialitás (nagyság szerint sorrendbe állíthatóak a levelek és a termések, a színek árnyalatait szintén a világostól a sötétig rangsorolhatják)

Játékos feladatok, vetélkedők: agancskeresés, kötélhúzás, célba dobás

A növényekkel történt ismerkedést követően egy nagy, nyílt területre értünk, ami adja magát, hogy megfuttassuk és szabadjára engedjük a gyermekeket. Olyan játékokat választottam, amelyek egyéni és csapatsikereket is hoznak. Ezeknél a játékoknál az a célom, hogy a gyermekek a kooperációt megtanulják. Megértsék, hogy együtt, egymást segítve sokkal könnyebben célba lehet érni, mint egyedül. A mozgásra helyezem a hangsúlyt és a térben való tájékozódás fejlesztésére. Természetesen a legfőbb cél, hogy élvezzék a játékokat.

Az agancskeresés egy a nevelést segítő kollégáim által körbezárt területen zajlott, ahová elrejtettem őz, gímszarvas, dámszarvas agancsokat és muflon szarvakat. Miután megtalálták az összeset, számba vettük őket és sorba rendeztem számukra az állatok kora szerint. Látható, tapintható ismeretanyag, amivel a matematikai, környezeti, de mellette az anyanyelvi fejlesztés is megvalósult.

A kötélhúzás jó lehetőséget biztosított különböző csapatok kialakítására, akik összemérhették erejüket és jónéhány próbálkozás után egy döntetlenben végződő eredményhirdetés született. A csapatokat hagytam önállóan szerveződni és irányítottan alakítani az ellenfeleket. A verseny nagyon szépen megmutatta, hogy egy pillanat alatt képesek összezárni és bármilyen formációban felállva arra törekedni, hogy együtt eredményesek legyenek. A legjobban itt mutatkozott meg számukra, hogy ha összedolgoznak, akkor sokkal ügyesebbek, sikeresebbek, mintha külön vannak.

A célba dobásnál minden gyermeknek három lehetőséget biztosítottam. Egy általam készített fatáblára makk alakú babzsákkal dobhattak célba, más-más távolságról és a táblán több kisebb-nagyobb lyuk (mókusodú) szerepelt. Kiváló alkalom egy ilyen játék arra, hogy megtanuljunk egymásnak szurkolni. A sorukra váró gyermekeket arra ösztönöztem, hogy az éppen dobó gyermeket bíztassuk minél hangosabban és nagyobb átéléssel. A gyermekek arcán egyértelműen látható volt az azonnali öröm, amikor valamelyik kis társuk sikeresen dobott, együtt örült mindenki!

Mindegyik játék biztosítja, hogy magasabb szinten is megvalósulhasson a gyermekek közötti együttműködés, és ezek a játékműhelyek a jókedv mellett a versenyszellem épülését is lehetővé teszik.

Képesség- és készségfejlesztés

Kognitív:

- megismerő tevékenységek (figyelem és koncentráció képesség)
- logikus gondolkodás ösztönzése
- problémamegoldó gondolkodás

Szociális:

- együttműködés a játékoknál
- egymáshoz való alkalmazkodás a feladatok során

Érzelmi, akarat:

- türelem, egymás kivárása a játékok során
- feladattudat erősítése a szabályokkal

Mozgás:

- nagymozgás
- térben való tájékozódás

Miután levezettük a felesleges energiákat, a kertben tovább haladva elértünk a kifutókhoz és ott megismerkedhettünk azokkal az állatokkal, amelyeknek korábban az agancsait, szarvait összegyűjtöttük, illetve a mesénkben is szerepeltek.

Állatismeret: vizuális észlelés, figyelem, taktilis érzékelés, verbális kifejezőképesség.

Az arborétum állatai (vaddisznó, dámszarvas, őz, gímszarvas, szikaszarvas, fácánok, gerlék stb.) maguk a szemléltetés eszközei, akiket természetes közegükben figyelhettünk meg, olyan környezetben, amely kiválóan alkalmas ezen állatok élőhelyeinek szemléltetésére, ugyanis itt jelen van az összes jellemző tájképi együttes: dombok, ligeterdők, rétek, mezők. Az ökológiában a természet jelenségeinek megértése és megismerése egyenrangúan fontos a benne élő állatok és növények mellett, hiszen csak így válik érthetővé a gyermekek számára az a körforgás, amiben benne élnek.

Osztályozás:

Emlősök, madarak (az arborétum kifutóiban és röpdéiben ezen két osztályból lehet állatokat találni)

Fajismeret:

Jellegzetességek: szarv, agancs, agyar, tollak (megfigyelés, érzékelés tapintás útján csoportosítás, azonosítás: melyik állat, idősé vagy fiatalé lehet, hím-vagy nőivarú egyedé-e)

Fajok sajátosságai:

Kültakaró (emlősökre, madarakra jellemző tulajdonságok összegyűjtése: szőrzet, tollak)

Testfelépítés (négy lábúak- két lábúak, láb-és csőrtípusok)

Életmód (repülés/vonulás; nappali/éjjeli életmódot folytatók; (hang) (megfigyeljük a különböző állathangokat és a gyerekeket utánzásra biztatjuk, pl.: röfögés, bőgés, barcogás, berregés, riasztás, kakattolás, bűgás, rikácsolás, cserregés) (vannak-e a vadon élő állatoknak házi állat rokonai, ha igen, melyek azok)

Táplálkozás (növényevők, mindenevők, ragadozók, fog és fogazattípusok, csőr és csőrtípusok)

Szaporodás (a különböző állatfajok kicsinyeinek megnevezése: gida, borjú, bárány, malac fióka, csibe. Az utódaik világra jövetelének összehasonlítása: emlősöknél elevenszülés, madaraknál tojásrakás)

Tartalmas délelőttünket a madárröpdék mellett zártuk, finom falatok kíséretében a fák árnyéka alá húzódva. Amíg a padokon elfogyasztottuk a szendvicseinket, felelevenítettük a mese tartalmát, a Pagonyban látottakat. Azon túl, hogy a gyermekek jól elfáradtak, rengeteg új ismerettel gazdagodtak és a már meglévő tudásuk is elmélyítésre került. Mielőtt elindultunk a buszhoz, hogy visszavigyen bennünket az óvodába, teleszívtuk a tüdönket friss erdei levegővel és búcsút intettünk az erdei ökoszisztémának, amelynek most már mi magunk is élő részévé váltunk.

4.2. Az erdei felfedező kirándulás feldolgozása

A felfedező kirándulásunk is jó példa arra, hogy nem információ-centrikus oktató, nevelő munkára van szükség, hanem élményekkel teli, szabad megtapasztalást és feldolgozást segítő komplex, integrált ismeretátadásra. Egyensúlyozni szükséges az informatív és az interaktív elemek között, hogy egy új, innovatív szemléletű és a harmonikus személyiségfejlődést megcélzó edukáció jöhessen létre. Minden az ONOAP-ban megfogalmazott fejlesztendő kompetenciaterületet elértünk a kirándulásunkkal, hiszen az anyanyelvi vonatkozás megjelent a kommunikációban, a magyarázatokban a gyermekek által feltett kérdések megválaszolásában, a problémafelvetéseknél a megoldások megtalálásában. A gyermekek új ismereteket szereztek az Arborétumban tett látogatás alkalmával. Természettudományos ismereteik az érzékszervi megfigyelések, a tájékozódás és a fajismeret

mentén bővültek. Matematikai tudásuk a távolságok, az állatok méretbeli különbségeik mérésével, számolással, becsléssel és összehasonlítással lett próbára téve.

Az élménypedagógiai vonatkozásnak köszönhetően pedig a szociális területeknek is kiemelt szerep juthatott:

- bizalomerősítés, együttműködés - figyelem
- empátia -beleérzés
- megfigyelés - fantázia
- érzékenyítés a ökológia iránt - látásmód

Az oktatási intézmény falait elhagyva, minden kirándulás nagymértékben alkalmas az adott csoport tagjainak fejlesztésére. Az óvodában szükséges is a szabad levegőn történő munkálkodás, élményszerzés lehetőségét megteremteni. A gyermekek sokkal felszabadultabbak kint a természetben, a fák, a különféle növények és állatok között. A természetben való helyes viselkedésmód alakítására is itt van lehetőségünk, azonnali adekvát válaszokat biztosítva. Miután volt lehetőségünk megfigyelni, tapasztalatokat szerezni egyénileg és a társakkal is, az intézménybe visszatérve feleleveníthetjük a frissen magunkba szívott tudást és ismereteket, mivel nemcsak egy fantasztikus, vidám élményekkel teli napot szereztünk a gyerekeknek.

Fűz Nóra kiemeli tanulmányában, hogy „a tanulói aktivitásra épülő tanulási módszerekhez alkalmas helyszíneként szolgálnak az állatkertek, arborétumok, tanösvények, nemzeti parkok, erdők, tudományos központok, könyvtárak, és akár a mezőgazdasági üzemek, gyárak is. Közös bennük az újdonság hatása (Eshach, 2007; Rickinson et al., 2004), ami a tanulókat a megszokott iskolai légkör monotonitásából kiszakítva önmagában is képes a motivációt növelni. A fizikai kontaktus a tapasztalati tanulás lehetőségét magában rejtve hitelessé, egyszersmind befogadhatóbbá teszi a természeti és kulturális jelenségeket, amiket nemcsak a látás és hallás, hanem akár a tapintás, szaglás, ízlelés és átérzés által is megismerhetnek a tanulók (Szczeplanski, Malmer, Nelson, & Dahlgren, 2007). További közös előnye az iskolán kívüli tanulási színtereknek, melyek egyszerre helyszínei és tárgyai is a tanulásnak, hogy komplex és változatos környezetük révén kedveznek a tantárgyak közötti átjárhatóságnak, segítve ezáltal a tudástranszfert.”⁴⁸

⁴⁸ Fűz Nóra: Iskolán kívüli színterek az általános iskolai oktatásban. MAGYAR PEDAGÓGIA 117. évf. 2. szám 197–220. (2017) 198.old.

>URL: <https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/18/18> [2023.07.23.] 198.old.

Az erdei kirándulás feldolgozására három foglalkozást terveztem, amellyel azt szeretném bizonyítani, hogy fejlődött a hozzám járó gyermekek erkölcsi érzéke, emellett a természethez való viszonyuk és a környezetvédelemmel kapcsolatos tapasztalatuk és tudásuk, egyszóval az attitűdjük a következő területeken:

Értelmi fejlődés:

Észlelés, figyelem, emlékezet

Érzelmi fejlődés:

Stresszcsökkentés, önbizalomnövelés, érzelmek kifejezése

Mozgás fejlődés:

Nagymozgások, egyensúly-és ritmusérzék

Szociális fejlődés:

Együttműködés, empátia

Kommunikációs képességek fejlődése:

Beszédértés, szókincsbővítés, nonverbális kommunikáció

Orientációs képességek fejlődése:

Téri-idői tájékozódás

A mérés módszerei

- Helyszíni megfigyelések (A részvevő gyermekek foglalkozások közben történő megfigyelése lehetőséget biztosít a kvalitatív adatok felvételére.)
- Tematizált és irányított rajzoltatás, téma: az erdő
- Halmazalkotás (állat-táplálék-otthonterület)
- Erdei ökoszisztéma megjelenítése segédeszközökkel

A vizsgált csoport

23 fő (4 és 4,5 év közötti gyermek)

11 kisfiú és 12 kislány

Két napot jelöltem ki a mérésekre. Első napon egy beszélgetés keretében felelevenítettük az ismereteket és rajzoltak a gyerekek instrukció mellett. A második napon pedig a halmazalkotás és az erdei ökoszisztéma kialakítása következett.

Az adatfeldolgozás menete

Rajz

A gyermek egyénileg kapnak rajzlapot és színes ceruzákat, hogy elkészíthessék a saját elgondolásuk alapján az erdőt. A kész rajzokat elemzem, de ennek az elemzésnek nem célja a lélektani feltárás, csupán a témával kapcsolatos ismereteiket szeretném górcső alá venni. A következő szempontok alapján:

Megjelenik-e fa/fák a képen?

Hogyan ábrázolja a fát/fákat? (gyökér, törzs, lombkorona)

Van-e termés vagy falevél a fákon?

Megjelennek-e állatok? Ha igen, milyen állatok?

Milyen egyéb növények, események, jelenségek figyelhetők meg a képen?

Halmozalkotós feladat

A feladat eredményességét névre szólóan rögzítem, ezért kiscsoportos formában veszem fel az adatokat. Ehhez a foglalkozáshoz magam készítem el a mérőeszközt színes képeket laminálva. A megjelenítendő állatok mellett a főbb táplálékuk és az otthonterületük kap helyet az eszközön. Fontos szempont az ökológiai alapú oktatásban, hogy a gyermekek a rendszerszemlélet tükrében egy adott állat teljes életéről ismerettel rendelkezzenek, így amellet, hogy mit eszik, azt is jó tudni, hogy hol él, hiszen, a táplálékláncban meghatározó lehet.

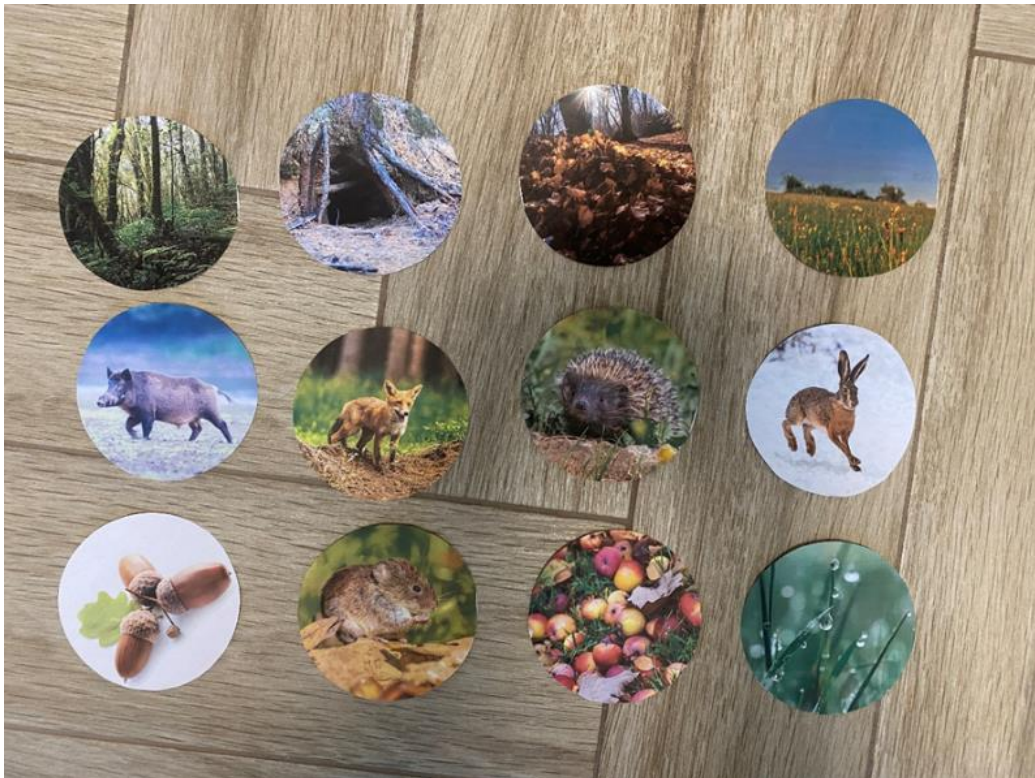
Lombkorona szint

Cserjeszint

Gyepszint

Erdei ökoszisztéma

Az erdei ökoszisztéma kialakításánál az egész csoportot foglalkoztattam és jegyzeteket készítettem arról, hogy a három megjelenített otthonterületet (gyepszint, cserjeszint és lombkoronaszint) funkciójában helyesen ki tudják-e alakítani.

Eleve rendelkezniük kell arra vonatkozó ismeretekkel, hogy elkülönítünk három szintet egy erdő tekintetében. Ez nemcsak az állatok, de a növények szempontjából is fontos, mert egy fa élettere a gyökereitől a lombkoronájáig terjed, amellyel képes lesz több állat számára otthonterületet biztosítani, sőt néhányukkal szimbiózisban együtt élni.

Ebben a foglalkozásban is egy általam készített fát használunk, amely egy nagyobb dobozban áll, benne és körülötte állatok számára kialakított otthonterületekkel. Fából készült állatokat helyezek a doboz elé és megkérem a gyermekeket, hogy tegyék őket a megfelelő helyre. A természetes anyagokkal való találkozás, az érintés kiemelt jelentőségű, ezért a saját terveim alapján egy asztalos segítségével dolgoztuk ki a megfelelő méretű és formájú állatokat a gyerekek számára. Ezek az eszközök még hosszú évekig elkísérhetik a gyermekeket.

Lombkoronaszint: réti sas, dolmányos varjú, fekete gólya, szajkó, mókus

Cserje szint: erdei fülesbagoly, harkály, őz, szarvas, szarka

Gyepszint: sikló, fácán, vaddisznó, borz, üregi nyúl, róka, sün

Mérhetővé válik ezen a foglalkozáson keresztül, hogy minden állatot felismernek-e, tudják-e, hogy az adott állat, hol él, pontosan melyik szinten és miért ott.

Ökosisztéma fája:

A mérés eredménye

- Helyszíni megfigyelések

A gyermekek szívesen csatlakoztak a felkínált tevékenységekhez. Alapvetően nagyon érdeklődők és nyitottak az állatok és növények világára. Két éve foglalkozom velük behatóbban az ökológia számukra is érthető megközelítésével és mindig kíváncsiak és egyre inkább érezhető a tudásuk és ismereteik gyarapodása. Beszélgető körünkben a kisfiúk és kislányok aktivitása kiegyenlített, a kérdéseimre adekvát válaszokat adnak vagy újabb kérdéssel mozdítják elő a beszélgetést. A környék adottságai révén a családok sok időt töltenek a szabadban. Az erdő, a tavak séta-vagy biciklitávolságra vannak. Rendszeresen hoznak az adott témához kapcsolódóan saját élményeket, amelyek még inkább segítik az ismeretek elmélyítését. Az arborétumi kirándulásunk felelevenítésénél is öt gyermek számolt be arról, hogy azóta már ők is kilátogattak a családjaikkal és három gyermek kivételével mind a 23 gyermek volt már legalább egy alkalommal az arborétumban.

A beszélgetésünkön újra bekirándultuk a dombokat, hegyeket, a völgyeket, képzeletben felmászunk a magaslesekre és felidéztek a növényeket és állatokat, akikkel találkoztunk. Nem feledkeztünk meg a játékokban szerzett élmények újbóli átéléséről sem.

Az arborétumban a következő terméseket vettük kézbe: makk, csipkebogyó, galagonya, kökény, dió, akácvirág és vadgesztenye. Ismét kivettem eléjük a terméseket és mindegyiket felismerték, a termésekkel kapcsolatban meg tudták mondani, hogy az fán vagy bokron/cserjén terem inkább. A csipkebogyónál több gyermek is elmondta, hogy teát és lekvárt is főzhetünk belőle. A legkedveltebb termés a gesztenye volt, hiszen sok óvodai foglalkozásunkban szerepel, legyen szó kézműveskedésről, bábozásról vagy matematikai tartalom közvetítéséről.

Az arborétumban jellemzően a következő fákkal találkozhatunk: fenyő, tölgy, juhar, galagonya, nyár, fűz, vadgesztenye. A leveleket behoztam magammal és kivettem a szőnyegre. Megkértem őket, hogy a leveleket egyesével felmutatva jelezzék, ha felismerik őket. A leggyorsabban a vadgesztenyét nevezték meg, majd a tölgyet és a fenyőt. A fenyőnél ketten is közbeszóltak, hogy ez örökzöld és ősszel nem hullajtja le a levelét. A juhar és a fűz levele is azonosításra került. A juhar, mint levélforma nagyon sok őszi mintánkban visszaköszön, legyen szó színezésről, festésről vagy egyéb technikával készített alkotásról. A nyárfa levelét csak egy kisfiú nevezte meg és a galagonyánál három gyermek tette fel a kezét és mondott helyes választ.

- Tematizált és irányított rajzoltatás - téma: az erdő

A beszélgetést követően az asztalokhoz invitáltam őket és mindenki kapott egy üres, fehér lapot és a saját színes ceruzakészletét. Megkértem őket, hogy rajzoljanak egy erdőt olyannak, amilyennek elképzelik, különféle állatokkal és növényekkel. Gondolják végig, kikkel találkoztunk az arborétumos kirándulásunk alatt vagy a családjaikkal tett sétáik során. A rajzolás időtartama alatt zenét biztosítottam, hogy a munkában még jobban el tudjanak mélyülni.

A 23 gyermekből 22 gyermek rajzán állatok és növények is megjelentek, 1 gyermeknél csak állatok. 17 gyermek esetében volt négy vagy annál több állat szerepelt a képen. Három gyermeknél háromféle és még három gyermeknél kétféle állat szerepelt. A növényeket illetően 22 gyermek jelenített meg növényt, ebből 15 gyermeknél volt a képen fa, cserje és (fák, cserjék, fű). Négy gyermek estében fa és cserje szerepelt. Két gyermek csak fákat rajzolt és egy gyermek fűvet és bokrokat.

Az általam legeredményesebbnek tartott rajzot szerettem volna megmutatni. Egy négyéves kisfiú készítette, nála látható a legtöbb állat és növény. Elmondása szerint a következőket szerette volna ábrázolni: fák (tölgy, bükk), bokrok (vadmalna, galagonya), fű, bagoly, szajkó, veréb, fakopáncs, róka, szarvasbika, sikló, vaddisznó és malaca, pillangó, többféle virág, gomba és égi jelenségként napocska és felhő. Az állatokat megfelelő színekkel ékesítette és a növényeknél is többféle zöldet használt, ami jól mutatja, hogy a természetben tett felfedező kirándulások maradandó emléket hagytak benne. Az erdei túráink alkalmával sosem hagyom ki megmutatni nekik azt a rengeteg színt, amelyet a természet használ, hol azért, hogy megmutassa magát, hol pedig azért, hogy bűvőhelyet biztosítson.

9.ábra A Pagony kincsei (K.M. rajza)

- Halmazalkotás (állat-táplálék-otthonterület)

Második napon a gyerekekkel leültem az asztalokhoz és kisebb csoportokban az erdő szintezettségében megjelenő állatokat párosítottuk a táplálékukkal és az otthonukkal. Lentről felfelé haladtunk.

Először csak a gyepszinten lakó állatokkal foglalkoztunk: vaddisznó, sün, róka és nyúl. Mind a 23 gyermek megnevezte őket és a táplálékukat is tudta azonosítani. Kettő gyermek nem jól azonosította a vaddisznó és a sün otthonterületét, a többiek helyesen csoportosítottak.

Másodszorra a cserjeszint lakóit vettük górcső alá: fácán, pók, mókus és cserebogár. Kivétel nélkül sikerült a gyerekeknek megnevezni az állatokat. A táplálékok besorolásánál három gyermek tévesztette össze a cserebogár táplálékát, a leveleket a fakopáncs lárvájával. Ahogy elkezdtem velük beszélgetni a fakopáncs életmódjáról, csőréről, egyből észrevették, hogy tévesztettek és a jó megoldást mondták. Az otthonterületeknél az okozott egy kis keveredést, hogy kettő kép nagyon hasonló volt, bár igyekeztem a kiválasztásuknál figyelni arra, hogy a fán lévő üregek nagysága eltérő legyen, de valószínűleg, nem volt a gyerekek számára jelentős a különbség mégsem. A fakopáncs és a mókus üregét keverték össze nyolcan, a többiek számára nem okozott problémát.

Legutolsó a lombkorona szint volt: réti sas, szarka, gólya és szajkó. Több preparátum mellett mátyásmadárunk és szarkánk is van a csoportszobában. Mivel többször voltunk a Duna-Ipoly Nemzeti Park madárvédelmi szakemberével madárbefogáson, gyűrűzésen, ahol volt lehetőségünk réti sasokat megfigyelni szabad szemmel és távcsövekkel is, így az azonosítás gyorsan megtörtént. Nem volt ez másképp a többi madárnál sem, hiszen, gólyafészek nem messze található, sétatávolságra az óvodától, ahol tavasztól őszig követjük a költöző madaraink életét. Ami nehézséget okozott, az a fészkek madarakkal való párosítása. A 23 gyermekből 16 tudta mind a négy madarat megfelelő helyre tenni, hét gyermek összekeverte a szarka és a szajkó fészket. Akik emlékeztek a kiránduláson elhangzottakra a szarka fészkek építési szokásaival kapcsolatban, azoknak nem okozott nehézséget. A 23 gyermekből 18 tudta, hogy melyik az adott madárra legjellemzőbb táplálék. Öt gyermek keveredett bele a szajkó és szarka táplálékaiba, de elkezdtem velük kizárni egyesével kizárni a lehetőségeket és hagytam őket, hogy magukat vezessék rá a helyes megoldásra.

A gyermekek a képekkel kapcsolatban tanúbizonyságot tettek róla, hogy szélesebb körben rendelkeznek tudással az erdő lakói kapcsán. A kiránduláson láttak, hallottak megmaradtak bennük és megszokottól eltérő helyzetben is jól tudták alkalmazni a tudásukat.

Több mondókát, dalt is eszükbe juttatott a sok erdei állat, így az anyanyelvi fejlesztés ezen formája is szépen tudott érvényesülni a foglalkozás során.

- Erdei ökoszisztéma megjelenítése segédeszközökkel

A gyümölcssevést követően az általam elkészített fával foglalkoztunk. Ehhez a fához a saját, közös kirándulásaink alatt gyűjtött terméseket használtam illetve, a családokat kértem, hogy kiránduljanak és szedjenek minél több termést, falevelet stb, amit fel tudunk használni folyamatosan a nevelési év során. Minden faállatkánka megvan a helye a dobozban, csak jól kell tudni elhelyezni őket. 18 állat helyét kerestük. Először kézbe adtam az állatokat, lentől felfelé haladva. Megnézhették, megtapinthaták őket, megbeszéltük a rájuk legjellemzőbb tulajdonságokat, jellemzőket, táplálékforrásaikat és lakó-búvóhelyüket. Miután ez megtörtént elkezdtük a helyére tenni a kis lakóinkat.

A könnyebb elhelyezés végett a dobozt elfektettem a szőnyegen, így a gyerekek hozzáfértek minden oldalról. Nagyon sok értelmes, okos hozzáfűzni valót kaptam az állatok elhelyezésekor, ezekből néhányat leírok a szintezettségi csoportokba.

Gyepszinten a sikló, fácán, vaddisznó, borz, üregi nyúl, róka és süni helyét kerestük. Mivel ők laknak legalul és csak ketten üregben, illetve rókalikban, így nem okozott gondot az állatok elhelyezése. A nagyobb üregbe tették a rókát, hogy elmondásuk alapján: kényelmesebb legyen nekik. A felszínhez közelebbi üregebe a nyúl került, hogy a kis nyulak gyorsabban be tudjanak menekülni a rájuk vadászó állatok elöl. A sünit és a siklót az avarba tették, a fácán és a borz efőlé került a vaddisznó pedig a fához közelebb, amit azzal magyaráztak, hogy nagyon szeretnek a disznók dagonyázni a fák tövében.

Cserjeszinten az erdei fülesbagoly, harkály, őz, szarvas és szarka kívánt otthonra lelteni. A bagoly bekerült az odúba elsőként, a harkály a fa oldalára lárva után kutatni, az őz és a szarvas a fa két ellentétes oldalánál kapott helyet, míg a szarka az egyik lehajló ágon egy hevenyészett fészekszerűségben.

Lombkoronaszinten a réti sast, dolmányos varjút, fekete gólyát, szajkót és a mókust kellett helyre tenni. A sast tették a legmagasabbra, hogy onnan figyelhesse a prédául szolgáló vadakat. A varjú és a szajkó nagyjából egymagasságba kerültek, ahová a mókus felugrott, hogy megfelelő magasságban tudja biztonságban a begyűjtött eleséget télire. A fekete gólya egy kényelmes ágon lelt nyugalomra, ahol biztonságosan építheti a fészket.

Az eredmények tükrében megállapíthatom, hogy az élménypedagógiai módszerek beépítésével, az ökológiai tartalmú ismereteket sokkal mélyrehatóbban tudják a gyermekek elraktározni és képesek, ha a maguk korosztályának megfelelően is, de rendszerben gondolkodni, ami az erdei ökoszisztéma kialakításánál vált egyértelművé, ahogy próbálták az elhelyezéseket gyakran azzal indokolni, hogy melyik állat milyen más vadra lehet veszélyes vagy éppen az együttélésükből hasznosulni. A foglalkozások alkalmával folyamatosan dúskáltunk azokban a figyelmes megjegyzésekben, amelyek az intézményes kereteken kívül történt tapasztalatszerzéseken alapultak. Ez nyomon követhető volt a rajzokon, de a halmazalkotásoknál is egyértelműen megmutatkozott, hogy van rálátásuk az ökoszisztéma hozzánk közeleső, már megismert részére.

Az eredmények legfontosabb tanulsága, hogy pedagógusként nem szabad a tudás tortájából csak egy-egy szeletet közvetíteni a gyermekek felé, hanem az egész ökológiai rendszert szükséges megismertetni, megértetni és ezáltal megszerettetni az életkort figyelembe véve.

5. ÖSSZEGZÉS

Az óvodai nevelés egyik fő feladata a személyiségformálás, ezen belül én a környezetét ismerő, szerető és annak változásaira figyelő, benne és nemcsak mellette élő gyermekeket szeretnék nevelni. Az a fajta környezeti kultúra, amely ma hazánkra jellemző, hogy kívánni valót maga után és meglátásom szerint hosszútávú változást csak kis lépésekben lehet elérni. Ezek a kis lépések, melyeket és megteszek, aztán nagyok lesznek azáltal, hogy ezek a gyermekek iskolába kerülnek majd a felnőtt életükre is olyan tartalékokat visznek magukkal, amelyet a komplexebbek, élménygazdagabb oktatómunkának köszönhetően tovább örökíthetnek majd. A közös felfedezések, kirándulások élményei az összetartozás érzését erősítik bennük, egyúttal olyan közösségformáló tényezők is, ahol már a család is bevonhatóvá válik és ennek példaértékű változása a társadalomban szépen lassan nyomon követhető lesz. A fokozottabb átélés és tapasztalatszerzés az oktatási intézményeken kívül, hatékonyabb formája az attitűdváltozásnak, ezért gyorsabban és tartósabban szilárdulnak meg a gyermek által átélt élmények.

Nem célokom ebben a kis korban életmódváltozásról beszélni, de gondolkodás-és viselkedésmód formálásáról igen. A környezet minél aprólékosabb megfigyelésével közelebb hozzuk a gyermekeket a valóság szépségeinek felismeréséhez, amellyel felébresztjük bennük a szép szeretetét. Az óvodásokra oly jellemző érzelmvezéreltség éppen ezért lehet a kezünkben jó eszköz a célunk eléréséhez, mert minden lépés, amely az óvoda falaitól eltávolít, közelebb

visz bennünket az élő környezethez, mely színessé és gazdaggá teszi a gyermeki lelket. Az ilyen átfogó nevelőmunkának intézményes és nem-intézményes formában egymást támogatva kell működni, hogy megjelenhessen az élet minden szintjén és rétegében.

Fontos feladatom és hivatásom, hogy a tartalmas és érzelemtelített ökológia alapú környezeti nevelésem mintaként szolgáljon és közvetlen, illetve közvetett hatása hozzájáruljon a gyermekek teljes személyiségének formálásához, attitűdjük élethosszig tartó pozitív irányú előmozdításához. A rendszer-szemléletű, együttműködésre buzdító, a valódi környezetben analízáló (5 érzék útján), kevésbé értelmi-rationális, mint érzelmi-emocionális gondolkodás a kulcsa a semmi mással nem helyettesíthető elemi hatásnak, amely túl mutat a készség, képesség és ügyesség fejlesztésén, mert a fókusz az attitűd, az erkölcs és az érték veszi át.

6. IRODALOMJEGYZÉK

Nyomtatásban megjelent irodalmak:

Csíkszentmihályi Mihály: Flow Az áramlat. Bp.: Akadémia Kiadó, 2001.

Eperjesi Barnáné, dr. Zsámboki Károlyné: Freinet itt és most. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó

Eperjesi Barnáné, dr. Zsámboki Károlyné: Az ősz kincsei. Bp.: Keraban Könyvkiadó, 1993.

Isabel Thomas: Legyél te is ökohős! Bp.: Álomgyár Kiadó, 2022.

Iván Zsuzsanna: Fenntarthatóság. Szeged. Mozaik Kiadó. 2020

Joseph Cornell: Kézenfogva a gyerekekkel a természetben. Debrecen.: Nyomdaipari Szolgáltató KKT. 1998.

Kövecsesné Gósi Viktória: A környezetismereti nevelés gyakorlata az erdei iskolában. Győr.: Hazánk Kiadó, 2015.

dr. Héjjas István: Az élet megóvása és a környezetvédelem. Nagykanizsa. Czupi Kiadó. 2013.

dr. Lükő István: Környezetpedagógia. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó. 2003.

dr. Nádai Magda: Erdei ünnepek és hétköznapiak gyerekekkel. Bp.: Flaccus Kiadó, 2005.

Kovátsné Németh Mária: Iskolafejlesztés a 20. században. Pécs.: Comenius Kft, 2007.

Lovász Károly: Élménypedagógia. Lectum Kiadó, Szeged. 2005.

Mező Katalin: Kreativitás és élménypedagógia. Debrecen, Kocka Kör Tehetséggondozó és Kulturális Egyesület, 2015.

Mikusné dr. Nádai Magda: Barátunk az erdő. Bp.: Mezőgazdasági Kiadó, 1983.

Szerk. dr. Vízny Istvánné, dr. Balogh Márton: A környezet- és természetvédelmi nevelés tartalmi alapjai és pedagógiai módszerei. Bp.: Országos Pedagógiai Intézet, 1983.

Szerk. Varga Attila: Tanulás a fenntarthatóságért. Bp.: Országos Köznevelési Intézet, 2006.

Uzsálné Pécsi Rita: A nevelés az élet szolgálatára. Az érzelmi intelligencia fejlesztése. Pécs. Kulcs a muzsikához Kft. 2010.

Interneten található források:

A mese szerepe a nevelésben, oktatásban. Szerk. Fehér Ágota, Megyeriné Runyó Anna. 2018.
http://real.mtak.hu/78580/1/A%20mese%20szerepe%20a%20nevel%C3%A9sben_oktat%C3%A1sban.pdf [2022.12.14.]

Baracsi Ágnes-Hagymásy Katalin-Márton Sára: Nevelési gyakorlat változó iskolai szintereken. A napközi otthoni nevelő munka. 10 p.
http://www.nye.hu/bgytk/sites/www.nyf.hu.bgytk/files/docs/05b_napkozi_otthon.pdf
[2023.05.25.]

Bányai Sándor: Az élménypedagógiai tevékenységek szerepe a szociális kompetenciafejlesztésben >URL:
https://refpedi.hu/documents/1759/RPI_tanulmany_2022.01.05.BS.pdf [2023.05.23.]

Beáné Losonci Katalin: Lehet-e elég korán elkezdni? Természettudományos irányultságú múzeumpedagógiai foglalkozások óvodások részére. DOI: 10.21549/NTNY.26.2019.2.3
>URL:
<https://ojs.elte.hu/nevelestudomany/article/view/6667/5115> [2023.05.20.]

Bolla Zoltánné: Ötlettár, Fenntartható Fejlődési Célok támogatásának lehetőségei a Zöld Óvodák ajánlásai alapján >URL:
<https://zoldovoda.hu/uploads/articles/586/Otlettar-2021.pdf> [2023.06.11.]

Bordás Sándor: Módszerek, művek, teóriák, A X. Tantárgy-Pedagógiai Nemzetközi Tudományos Konferencia előadásai >URL:
https://ejf.hu/sites/default/files/inline-files/tgypkotet_magyar_boritos.pdf [2023.06.11.]

Csajka Edina: Outdoor fejlesztőmódszerek a pedagógus eszköztárában. In: Gombos Péter – G. Szabó Sára: Módszertan és megújulás. Válogatás a MATE Neveléstudományi Intézet szakkidaktikai tanulmányaiból. Csajka Edina: Outdoor fejlesztőmódszerek a pedagógus eszköztárában.
URL: <https://press.mater.uni-mate.hu/85/1/M%C3%B3dszertan%20%C3%A9s%20Meg%C3%BAjul%C3%A1s%20tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet%202022%20teljes%20k%C3%B6nyv.pdf> [2024.03.03.]

- Cseh Gáborné-Nagy Emőke: Az érzékszervi tapasztalás nevelő hatása: >URL:
<https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/modszertani-kozlemenyek/article/view/35485/34524>
[2023.07.20.]
- Csenger Lajosné: A környezeti nevelés elmélete és gyakorlata. In: KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT
• 2015. 13. ÉVFOLYAM 1-2. SZÁM. >URL:
http://trainingandpractice.hu/sites/default/files/kepzes_es_gyakorlat/tanulmanyok/tp-2015-1_2-11-Csenger-tanulmany.pdf [2023.08.02.]
- Csutora Mária: Az ökológiai lábnyom számításának módszertani alapjai. In: Szerk: Csutora Mária: Az ökológiai lábnyom ökonómiája >URL:
https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/589/1/okolab_norveg.pdf [2023.08.03.] 6.old.
- dr. Dominek Dalma Lilla: Az élménycentrikus-, és az információ-centrikus tárlatvezetés megítélése és lehetősége két hazai múzeumban >URL:
<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/18135/dominek-dalma-lilla-phd-2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
[2023.07.22.]
- Farkas András: Gondolatok a projektmódszer történetéhez. Új Pedagógiai Szemle 2010. 1-2. sz. [2022.12.30.]>URL:
http://epa.oszk.hu/00000/00035/00139/pdf/EPA00035_uj_pedagogiai_szemle_2010_1_2.pdf
211. old
- Fűz Nóra: Iskolán kívüli színterek az általános iskolai oktatásban. MAGYAR PEDAGÓGIA 117. évf. 2. szám 197–220. (2017) >URL:
<https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/18/18>
[2023.07.23.]
- Gánti Bence: Az integrál szemlélet lényege >URL:
<https://www.integralakademia.hu/rolunk/az-integral-szemlelet-lenyege/az-integral-szemleletrol-roviden> [2023.07.25.]
- dr. Gelencsér András: Fenntartható fejlődés nem létezik, az egy ábránd. 24.hu >URL:
<https://24.hu/tudomany/2022/07/19/gelencser-andras-globalis-krizis-vita-civilizacios-osszeomlas/> [2023.08.23.]
- Halászné Szakács Éva: Az iskolán kívüli oktatás és nevelés színterei és módszerei In: Tanulmánykötet Mészáros Károly tiszteletére (2017) 95–119 >URL:
http://publicatio.nyme.hu/1340/1/10_HalaszneSzakacsEva_2_Muzeumpedagogia.pdf
[2023.07.01.]

Horváth Katalin: A kulcskompetenciák és a kiemelt fejlesztési feladatok céljainak megjelenése a tanórán kívüli környezeti nevelésben. Módszertani Közlemények LIV. évfolyam 2014. 3. szám >URL:

<http://www.jgypk.hu/methodus/wp-content/uploads/2013/05/Modszertan-2014-03-bel%C3%ADvek.pdf#page=21> [2023.07.10.]

Imreh-Tóth Mónika: Fogyasztás és fenntarthatóság. In: Lukovics M. - Udvari B. (szerk.) 2012: A TDK világa. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 240-256. o. >URL:

https://dtk.tankonyvtar.hu/bitstream/handle/123456789/4566/a_tdk_vilaga.pdf?sequence=1&isAllowed=y [2023.08.03.] 240.old.

Karsai Gábor: Filozófia és ökológia >URL:

<http://www.okotaj.hu/szamok/31-32/ot31-09.htm> [2023.07.31.]

Kerekes Sándor: I. Természeti erőforrások gazdaságtana. MEK.OSZK. >URL:

<https://mek.oszk.hu/01400/01452/html/fenntarthato/index.html> [2023.08.23.]

Dr. Lakotár Katalin Ph.D: Módszertan az Osztálykirándulások szervezése c. tárgyhoz. Készült a Győr-Moson-Sopron megyei Pedagógiai Intézet együttműködésével. 36p.

<https://adoc.pub/modszertan-az-osztalykirandulasok-szervezese-c-targyhoz-dr-l.html>

[2023.05.26.]

Magyar Állami Környezetvédelem Hivatalos Honlapja URL:

<https://kornyeztvedelem.hu/kornyeztvi-neveles-szemleletformalas> [2023.08.01.]

Major Lenke: A környezeti nevelés szerepe a környezettudatos magatartás formálásában. Iskolakultúra 2012/9 URL:

<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21308/21098> [2023.08.04.]

Mészáros Veronika – Bárnai Árpád: Az élménypedagógia egy lehetséges meghonosítási módja gyermekotthoni közegben >URL:

http://epa.oszk.hu/00000/00035/00139/pdf/EPA00035_uj_pedagogiai_szemle_2010_1_2.pdf

[2023.06.08.]

Mitchell, Peter: What is outdoor education? URL:

https://issuu.com/iairs/docs/outdooreducation_from_theory_to_practice [2023.10.04.]

Pákozdi Págyon: A Págyonról >URL: <https://pakoazdipagyony.vadex.hu/a-pagyonyrol/tortenelem-es-elovilag>

Pál Viktor: Felsőoktatási intézmények a közoktatás és az ismeretterjesztés a közoktatás és a terjesztés szolgálatában >URL: <http://foldrajztanitas.elte.hu/index.php/geometodika-2018-2->

[szam/a-felsooktatasi-intezmenyek-a-kozoktatas-es-az-ismeretterjesztes-szolgalataban/](#)

[2023.06.01.]

Peter Mitchell: What is outdoor education? >URL:

<https://eplusifjusag.hu/ckeditor/uploads/files/What%20is%20Outdoor%20Education.pdf>

[2023.06.07.]

Satish Kumar: Az ökológia elemei. A cikk a Prakriti Indiai Nemzetközi Központban tartott szeminárium előadásán alapul (New Delhi, 1993 január). A RESURGENCE 160. számából válogatta és fordította Faludi Erika >URL: <https://bocs.hu/3part/kumar-17.htm> [2023.07.31.]

Szerk.: Bihariné dr. Krekó Ilona: Az óvodai környezeti nevelés módszertana >URL:

<https://bocs.hu/eletharm/harpart/kuma3p17.htm> [2023.07.05.]

Szlávik János – Mi is az a „fenntarthatóság” Magyar Tudomány Ünnepe 2014 >URL:

[http://publikacio.uni-](http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/5392/1/MT%C3%9C%20Gt%C3%BAltbeli.pdf#page=8)

[eszterhazy.hu/5392/1/MT%C3%9C%20Gt%C3%BAltbeli.pdf#page=8](http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/5392/1/MT%C3%9C%20Gt%C3%BAltbeli.pdf#page=8) [2023.08.03.]

Várai Judit: Az élménypedagógia szerepe a művészeti nevelésben >URL:

[\[muveszet.hu/upload/userfiles/2/publications/202102/pdf/MM2019_3belivek_09_varadi.pdf\]\(http://www.magyar-muveszet.hu/upload/userfiles/2/publications/202102/pdf/MM2019_3belivek_09_varadi.pdf\)](http://www.magyar-</p></div><div data-bbox=)

[2023.07.01.]

Victor András: A környezeti nevelés rendszere. Iskolakultúra. Évf. 3 szám 24 (1993) URL:

<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/29297/29015> [0224.03.01.]

7. ÁBRAJEGYZÉK

- 1. ábra** Természet, környezet és ökológia együttese. Satish Kumar: Az ökológia elemei. A cikk a Prakriti Indiai Nemzetközi Központban tartott szeminárium előadásán alapul (New Delhi, 1993 január). A RESURGENCE 160. számából válogatta és fordította Faludi Erika >URL: <https://bocs.hu/3part/kumar-17.htm> [2023.07.31.] 7. old.
- 2. ábra** Integrált szemléletű ökológia pedagógiája. 8.old.
- 3. ábra** Környezet-és természetvédelmi nevelés pedagógiája. Szerk. dr. Vizy Istvánné, dr. Balogh Márton: A környezet- és természetvédelmi nevelés tartalmi alapjai és pedagógiai módszerei. Bp.: Országos Pedagógiai Intézet, 1983. 10.old.
- 4. ábra** Freinet pedagógiai rendszerének összefoglaló táblázata Eperjesi Barnáné, dr. Zsámboki Károlyné: Freinet itt és most. Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó. 17.old.

5. **ábra** Harmonikus személyiségkultúra. Uzsálné Pécsi Rita: A nevelés az élet szolgálatára. Az érzelmi intelligencia fejlesztése. Pécs. Kulcs a muzsikához Kft. 2010. 19.old.
6. **ábra** What is Experiential Education? University of Windsor. Faculty of Arts, Humanities and Social Sciences. FAHSS Experience Hub. What is Experiential Education? URL: <https://www.uwindsor.ca/fahss/1005/what-experiential-education> [2024.03.03.] 24.old.
7. **ábra** Csoportfejlődés. Team entwicklung Lab: Tuckman Phasenmodell URL: <https://teamentwicklung-lab.de/tuckman-phasenmodell/> [2024.03.03.] 27.old.
8. **ábra** A feldolgozás tölesér modellje. Csajka Edina: Outdoor fejlesztőmódszerek a pedagógus eszköztárában. In: Gombos Péter – G. Szabó Sára: Módszertan és megújulás. Válogatás a MATE Neveléstudományi Intézete szakdidaktikai tanulmányaiból. Csajka Edina: Outdoor fejlesztőmódszerek a pedagógus eszköztárában. URL: <https://press.mater.uni-mate.hu/85/1/M%C3%B3dszertan%20%C3%A9s%20Meg%C3%BAjul%C3%A1s%20tanulm%C3%A1nyok%C3%B6t%202022%20teljes%20k%C3%B6nyv.pdf> [2024.03.03.] 29.old.
9. **ábra** A Pagony kincsei (K.M. rajza). 52.old.

NYILATKOZAT

Pechtol Éva (Neptun azonosítója: BMRIPG) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: Kaposvár, 2024. 04. 15.

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő alá húzandó.

³ A megfelelő alá húzandó.

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Pechtol Éva

A Hallgató Neptun kódja: BMRIPG

A dolgozat címe: Élménypedagógiai módszerek felhasználása a környezeti nevelésben
Ökológiai fókuszú foglalkozások a Pákozdi Pagonyban

A megjelenés éve: 2024

A konzulens intézetének neve: Neveléstudományi Intézet

A konzulens tanszékének a neve: Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem. Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Kaposvár, 2024. április 18.

Hallgató aláírása